

วิเคราะห์ "ความยุติธรรม" ในอุดมรัฐของเพลโต

"ความยุติธรรม" ในอุดมรัฐ เป็นสิ่งที่จะปรากฏขึ้นได้ต้องอาศัยการปกครองโดยคนคนเดียว คือนักปราชญ์ที่เป็นนักปกครอง ซึ่งต่างไปจากโครงสร้างของสังคมปัจจุบันที่

"ความยุติธรรม" มีอยู่ในลักษณะของความยุติธรรมตามกฎหมาย (Justice under Law)

อุดมรัฐ และสังคมปัจจุบัน กล่าวถึง "ความยุติธรรม" ในรูปแบบที่ต่างกันและมีความเป็นจริงที่จะต้องยอมรับในหลักการที่ว่า ไม่ว่าจะเป็นการปกครองในแบบใด ต่างก็แสวงหาและต้องการจะให้รูปแบบการปกครองนั้น เป็นรูปแบบที่จะจรรโลงให้เกิดลักษณะแห่งความยุติธรรมที่แท้จริงมากที่สุด

ถ้าจะตั้งคำถามถามว่า ความยุติธรรมที่แท้จริง คืออะไร คงจะมีคำตอบของคำถามนี้มากมาย ถ้าเป็นเช่นนั้นแล้ว เราจะทราบได้อย่างไรว่า ความยุติธรรมที่ปรากฏในโครงสร้างสังคมปัจจุบันหรือใน "อุดมรัฐ" เป็นความยุติธรรม ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับความยุติธรรมที่แท้จริง (Perfect Justice) ตรงกับหลักการที่ว่า ถ้าเรายังไม่ทราบความจริงของ x แล้วเราจะรู้ได้อย่างไรว่า x คืออะไร

คนส่วนใหญ่มักจะเห็นพ้องด้วยว่า เมื่อกล่าวถึงคำว่า "ความยุติธรรม" เรามักจะนึกเปรียบเทียบ การกระทำที่ยุติธรรมว่า เป็นการกระทำที่ถูกต้อง (Right Action)

การกระทำที่ถูกต้องหรือยุติธรรมจะถูกตัดสินโดยความคิดของคนในสังคม ความคิดที่จะตัดสินการกระทำนี้ อาจเปลี่ยนแปลงไปโดยเป็นผลมาจากความเชื่อชนบประเพณีของสังคมที่แตกต่างกัน ทำให้หามาตรฐานมาตัดสินการกระทำที่ถูกต้อง ในรูปแบบเดียวกันได้ยาก เช่น คนในสังคมหนึ่ง อาจเห็นว่า การมีภรรยา ๔ คน เป็นความถูกต้อง แต่ในอีกสังคมอาจคิดว่า การมีภรรยา ๑ คน เป็นการกระทำที่ถูกต้อง ส่วนการมีภรรยา ๔ คน เป็นการกระทำที่ไม่ดี ไม่ถูกต้อง และไม่ยุติธรรม ดังนี้ เป็นต้น

ถ้าการกระทำที่ถือว่า "ยุติธรรม" เป็นการกระทำที่ตัดสินได้ตามหลักการที่ต่างกัน
กันในแต่ละสังคม เท่ากับกล่าวได้ว่า "ความยุติธรรม" ที่แท้จริงที่มีลักษณะเป็นสากลที่ทุกสังคม
ทุกรูปแบบของการปกครองยอมรับว่าเป็นการกระทำที่ยุติธรรมและถูกต้อง ไม่มี เพราะจาก
เหตุผลที่ว่า "ความยุติธรรม" มีลักษณะเปลี่ยนแปลง(Relative) ขึ้นกับสังคมที่ต่างกัน ขนบ
ประเพณี ความเชื่อถือ ของคนในกลุ่มสังคมที่ต่างกัน ทำให้หลักการหรือมาตรการการตัดสิน
การกระทำที่ยุติธรรมต่างกันจึงไม่อาจที่จะแสวงหา หลักการสากลของการตัดสินการกระทำที่
เรียกว่าเป็น "ความยุติธรรม" ให้เกิดมีขึ้นได้ ปัญหาอยู่ที่ว่า "ความยุติธรรมที่แท้จริง" เป็น
สิ่งที่มีอยู่จริงหรือไม่ มนุษย์จะเข้าใจและแสวงหาหลักการที่ถือว่าเป็นมาตรฐานสากล ที่จะ
ตัดสินการกระทำที่ยุติธรรมได้มากน้อยเพียงใด หรือว่า ความยุติธรรมมีอยู่ แต่เป็นลักษณะ
สัมพัทธ์ (Relatives) คำตอบของคำถามเหล่านี้เราอาจจะค้นพบได้โดยวิเคราะห์จาก
แนวความคิดของเพลโต ในปัญหาที่เกี่ยวกับลักษณะหรือรูปแบบของความยุติธรรม และการ
กระทำที่ก่อให้เกิดความยุติธรรม ตามที่ปรากฏในอุดมรัฐ ซึ่งอาจจะเป็นแนวทางไปสู่คำถาม
ที่ว่า ความยุติธรรมในรูปแบบของอุดมรัฐ จัดเป็นความยุติธรรมที่จะถือได้ว่าเป็นความยุติธรรม
ที่แท้จริง (Perfect Justice) หรือเข้าใจถึงความยุติธรรมที่แท้จริง มากน้อยเพียงใด

เดมอนต์ ลี(Desmond Lee) ได้อธิบายปัญหาความหมาย คำว่า "ความยุติธรรม"
ดังนี้

ในอุดมรัฐ คำที่เพลโตใช้ที่เป็นปัญหามากคือ คำว่า 'dikaiousune' ซึ่งคำนี้แปล
จากภาษากรีก มาเป็นภาษาอังกฤษว่า 'doing right' หรือที่รู้จักกันแพร่หลาย
คือคำว่า 'Justice' หรือ 'Concerning Justice' เป็นที่เห็นพ้องต้องกันใน
หมู่ผู้รู้ภาษากรีกและปรัชญากรีก เห็นว่าคำภาษาอังกฤษ ที่ใช้ว่า 'Justice' นั้นมี
ความหมายไม่ตรงที่เกี่ยวกับคำในภาษากรีกเดิม ด้วยเหตุผลที่ว่า คำว่า 'dikaiousune'
มีความหมายเกี่ยวข้องกับหลักการทางศีลธรรมด้วย การกระทำที่เรียกว่า 'dikaios'
ต้องรวมเอาความถูกต้องในแง่ศีลธรรมเข้าไว้ด้วย โดยปรกค่านี้นี้แปล เป็นภาษาอังกฤษ
ว่า 'Just' 'right action' หรือ 'right' เพราะฉะนั้นคำว่า 'Justice'
จึงค่อนข้างจะมีความหมายไม่ครอบคลุมเท่ากับความหมายเดิมในภาษากรีก^๑

^๑Plato. The Republic. Translated by Desmond Lee (London :
Penquin Books press, 1974), p.65.

ปัญหาของการแปลความหมายของคำจากภาษาหนึ่งไปยังอีกภาษาหนึ่ง ความยากมักอยู่ที่หาคำที่ตรงกับความหมายเดิมค่อนข้างยาก คำภาษากรีก "dikaiosune" ถูกแปลเป็นคำในภาษาอังกฤษที่รู้จักกันแพร่หลายว่า "Justice" หรือ "Concerning Justice" และคำนี้แปลเป็นภาษาไทยว่า "ความยุติธรรม" หรือ "ความเที่ยงธรรม"

สำหรับคำว่า "ความยุติธรรม" ในภาษาไทย ปรกติโดยทั่วไปจะเป็นคำที่ใช้เป็นเครื่องบอกลักษณะของการกระทำ ตามหน้าที่ของฝ่ายบริหารและตุลาการ สำหรับสามัญชนมักใช้ในความหมายที่ไม่แน่นอนนัก แต่เกี่ยวข้องกับความคิด การกระทำ คำว่า "Justice" ตามความหมายของเพลโต ไม่ได้มีความหมายเฉพาะลักษณะของความประพฤติเท่านั้น ยังมีลักษณะครอบคลุมถึงวิชาชีพก็มี "Justice" เป็นคุณสมบัติด้วย

ด้วยเหตุนี้ ในการใช้ภาษาไทยให้ตรงกับความหมายของคำว่า "dikaiosune" ในการวิเคราะห์ "ความยุติธรรม" ของเพลโต ในบทที่ ๓ นี้ อาจจะใช้คำว่า "ความเที่ยงธรรม" ในการแทนความหมายของคำในภาษากรีกเดิมได้

๓.๑ รูปแบบการกระทำที่จะก่อให้เกิดความยุติธรรม

รูปแบบของการกระทำที่จะก่อให้เกิด "ความยุติธรรม" ตามทรรศนะของเพลโต เท่าที่ปรากฏในอุดมรัฐ พอที่จะแยกวิเคราะห์ถึงหลักการแนวความคิดของเพลโต ได้ดังต่อไปนี้

๓.๑.๑ ความยุติธรรมปรากฏเป็นแบบ (Ideal or Form)

ทฤษฎีทางปรัชญาของเพลโตเป็นในลักษณะของโลก ๒ แบบ (two-world theories) คือมีโลกแห่งแบบ และโลกที่เลียนแบบจากโลกของแบบ สิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏในโลกไม่ว่าจะเป็นสิ่งของหรือความคิดทางนามธรรม ล้วนเป็นสิ่งที่เลียนแบบมาจากโลกแห่งแบบ ความเป็นจริงที่แท้จริง คือแบบหรือแม่พิมพ์ที่เป็นจุดกำเนิดของสิ่งต่าง ๆ

ความคิดของเพลโตในการอธิบายความมีอยู่ของสิ่งต่าง ๆ อริสโตเติล ได้อธิบายแนวความคิดของเพลโต ด้วยประโยคสั้น ๆ ว่า "ความเป็นหนึ่งซึ่งครอบคลุมความ หลากหลาย"^๑

อุดมรัฐของเพลโต ได้ชี้ให้เห็นถึงความคิดของเพลโตในเรื่องของแบบหรือการ เลียนแบบ โดยยกตัวอย่าง เช่น ภาพเขียนเป็นการเลียนแบบของสิ่งที่มีอยู่ในความเป็นจริง^๒

ความยุติธรรมที่ปรากฏในอุดมรัฐ เป็นความยุติธรรมที่แบ่งออกเป็นหลายระดับ หลายรูปแบบ แต่เป็นความยุติธรรมที่มาจากความยุติธรรมที่สมบูรณ์ ในโลกของแบบ

คอนฟอร์ด (F.M. Cornford) ได้วิเคราะห์ความยุติธรรมในทรศนะของ เพลโตไว้ ๒ แบบ คือ

๑. ความยุติธรรมที่เพลโตหมายถึง แท้จริงแล้ว ไม่ใช่ความยุติธรรมตามแบบที่ เข้าใจกันในความหมายทั่ว ๆ ไป ที่ขึ้นกับสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน แต่ความยุติธรรมนี้เป็นคำที่มีความหมายสากล (Universal meaning) ซึ่งอยู่พ้นไปจากการกระทำที่ เรียกว่า ความยุติธรรม ในวาระและสถานที่ที่เปลี่ยนแปลงไป ความยุติธรรมที่มีความหมายสากลนี้ เป็นสิ่งที่เพลโตเรียกว่ารูปแบบ (Ideal or Form) ซึ่งเที่ยงแท้ ไม่เปลี่ยนแปลง อยู่เหนือการปรุงแต่ง การสร้างสรรค์ของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลใด

๒. ถ้าความยุติธรรมนี้มีอยู่ในฐานะเป็นรูปแบบ เท่ากับแสดงว่าความยุติธรรมเป็น สิ่งที่ไม่ปรากฏในสังคมในบุคคล หรือในระบบการปกครองใด และจะต้องไม่ใช่เป็นสิ่งที่ มีตัวตนอยู่แต่เพียงในความคิดเท่านั้น ถ้าเป็นเช่นนั้นแล้ว ความยุติธรรมคืออะไร ความยุติธรรมที่สมบูรณ์ คือ สิ่งนิรันดร์ที่จิตสามารถคิดคำนึงถึงได้ (Justice in itself is not a thought, but an eternal object of thought) ความยุติธรรมที่แท้จริงเป็นความดีที่สมบูรณ์ในตัวเอง เป็นรูปแบบที่มนุษย์แสวงหาให้ปรากฏในการกระทำ ในการสร้างรูปแบบหรือปรับปรุงสังคม ให้เข้าใกล้ความยุติธรรมที่เป็นรูปแบบของความยุติธรรมสากลให้มากที่สุด ซึ่งการที่จะเข้าใจและรับรู้ถึงสิ่งนี้ได้ มนุษย์

Aristotle, Nichomachean Ethics, quoted in J.C.B. Gosling, Plato,

ed. Ted Honderich (London: Routledge & Kegan Paul, 1963), p. 103. "The one over the many."

^๒Plato. The Republic. Translated by Alan Bloom, p.281.

(Book VIII/(598a-c)

ต้องมีความรักในความรู้ ปัญญาจะเป็นเครื่องนำทางไปสู่สัจธรรมของความยุติธรรม
สากลนี้^๑

คำอธิบายของคอนฟอร์ด ชี้ให้เห็นถึงทรรศนะเรื่อง ความยุติธรรมของเพลโตใน
ฐานะที่เป็นแบบได้อย่างดี

ปรัชญาของเพลโตมีความคิดที่เป็นแกนกลางที่สำคัญในการอธิบายแนวความคิดอื่น
ของเขา คือทรรศนะเรื่องแบบ (Ideal or Form) ไม่เฉพาะแต่ความยุติธรรมเท่านั้นที่
จัดอยู่ในลักษณะของแบบ แต่รวมถึงทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นความยุติธรรม ซึ่งเป็น
สิ่งตรงข้ามกับความยุติธรรม ความดี ความงาม ความเลว ซึ่งดูเหมือนว่าสิ่งเหล่านี้มีความ
แตกต่างกัน แบ่งแยกออกเป็นคนละสิ่ง แต่ที่จริงแล้วเมื่อเราเอาความคิดเรื่องแบบ (The
Form) เข้ามาตัดสิน สิ่งเหล่านี้จะเป็นสิ่งสิ่งเดียวกัน เป็นหนึ่งคือรูปแบบเช่นเดียวกัน แต่
ที่มาปรากฏเป็นสิ่งที่ต่าง ๆ มากมายหลายรูปแบบ เพราะมามีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการ
กระทำและวัตถุ ดังปรากฏความคิดในอุดมรัฐว่า "ทั้งความยุติธรรม อุดมธรรม ความดีกับ
ความชั่ว รวมทั้งแบบทั้งปวงย่อมเป็นเช่นนี้เหมือนกัน แต่ละแบบเป็นหนึ่ง แต่เมื่อมาเกี่ยว
ข้องกับการกระทำวัตถุและแบบด้วยกันแล้วจะปรากฏตัวอยู่ทั่วไป แต่ละแบบจะมีลักษณะ
ปรากฏอยู่เป็นจำนวนมาก"^๒

ปรัชญาของเพลโตสรุปลงได้ด้วยความคิดเรื่องแบบ แต่เพลโตไม่ได้อธิบายว่าแบบ
กับวัตถุมีส่วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างไรให้ชัดเจน

^๑F.M. Conford, Before and After Socrates (U.K. : Cambridge
University Press, 1972), pp.60-65.

^๒Plato. The Republic. Translated by Alan Bloom, p.157.
(Book V/(476a): "And so about the just and the unjust, the good and
the bad and all the Forms the same is true : each of them is one
thing, but seems to be many because it everywhere appears in associa-
tion with actions and bodies and with other Forms"

✓ ความยุติธรรมของเพลโตเป็นคุณธรรม (Virtue) อย่างหนึ่งในคุณธรรม ๔ อย่าง คือ ความกล้าหาญ (Courage) ความพอดี (Temperance) ปัญญา (Wisdom) และ ความยุติธรรม (Justice) ซึ่งรูปแบบของความยุติธรรมนี้จะปรากฏในหลายลักษณะ หลายระดับต่างกัน แต่จัดอยู่ในรูปแบบแห่งความยุติธรรมที่สมบูรณ์เหมือนกับรูปทรงปิรามิดที่มีรูปแบบของความยุติธรรมอยู่บนจุดสูงสุด ซึ่งจะครอบคลุมเอารูปแบบอื่น ๆ ที่เป็นความยุติธรรมเข้ามาอยู่ในรูปทรงปิรามิดเดียวกัน เช่นเดียวกับที่ แม่แบบของสีจะรวมเอาสีแดง สีเขียว ฯลฯ เข้าอยู่ในแม่แบบของสี ความยุติธรรมของเพลโตเป็นสิ่งสมบูรณ์ (~~absolute~~ absolute) ที่ไม่เปลี่ยนแปลง แม้ไม่มีมนุษย์อยู่ในโลก แต่รูปแบบของความยุติธรรมนี้จะยังคงมีอยู่ ปัญญาจะเป็นตัวนำทางไปสู่ความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบนี้

ในลักษณะนี้ ความยุติธรรมเป็นจุดหมาย (end) ในตัวเอง ความยุติธรรมกับคุณธรรม (Virtue) เป็นสิ่ง ๆ เดียวกัน ถ้ามีความยุติธรรม (Justice) เท่ากับมีคุณธรรม (Virtue) ด้วย แต่ในทำนองเดียวกัน คุณธรรมจะจัดอยู่ในรูปแบบแห่งความดี (Idea of the Good) เพราะฉะนั้น ความยุติธรรมนี้จะจัดอยู่ในรูปแบบแห่งความดีด้วย แม้ว่าความยุติธรรมจะเป็นจุดหมายในตัวเองก็จริง แต่ในทางกลับกันความยุติธรรมนี้จะเป็นวิธี (Mean) ไปสู่รูปแบบแห่งความดี เช่นเดียวกัน

เพลโตเชื่อว่า ความยุติธรรมที่สมบูรณ์มีอยู่ และความยุติธรรมนี้ปรากฏในหลายรูปแบบ หลายระดับ ซึ่งต่างจัดอยู่ในรูปแบบแห่งความดี (Idea of the Good) ด้วยสติปัญญาของราชาปราชญ์ จากการศึกษาที่ได้วางรากฐานไว้ในอุดมรัฐ จะช่วยให้ผู้ที่ เป็นราชาปราชญ์ เข้าใจและสามารถให้รูปแบบแห่งความยุติธรรมที่ใกล้เคียงกับความยุติธรรมที่แท้จริงมากที่สุดสำหรับรัฐและปัจเจกบุคคลในรัฐ ในอุดมรัฐเล่ม ๘ เพลโตกล่าวถึงแม่แบบแห่งความดีโดยเปรียบเทียบับแสงอาทิตย์ว่า "... พระอาทิตย์เป็นบ่อเกิดของแสงสว่าง และความดีงามทั้งปวง เป็นที่มาของความจริงของเหตุผลที่โลกรู้ด้วยปัญญา ทำความมืดให้ เป็นความสว่าง ..."^๑

^๑Ibid., p. 193. (Book VII/(517b))

โดยนัยนี้ รูปแบบของความยุติธรรมอาจเปรียบเทียบ เช่นเดียวกับดวงอาทิตย์ที่เป็นบ่อเกิดของแสงสว่างและความดีงาม คุงเดียวกับที่รูปแบบของความยุติธรรม เป็นบ่อเกิดของความยุติธรรมในหลายลักษณะ หลายระดับแตกต่างกัน ดังปรากฏในอุดมรัฐ ซึ่งผู้ที่เข้าถึงความแท้จริงแห่งรูปแบบของความยุติธรรม หรือความยุติธรรมสมบูรณ์ได้ ต้องอาศัยปัญญาซึ่งเพลโตคาดว่าราชาปราชญ์จะเป็นผู้เข้าถึงสัจธรรมอันนี้ได้

๓.๑.๒ ความยุติธรรมต้องไม่เป็นการกระทำที่เกิดจาก Vulgar Conception

Vulgar Conception ในทรศนะของเพลโต หมายถึง "ความประพฤติโดยทั่ว ๆ ไป ที่สังคมกรีกสมัยนั้น เชื่อว่า เป็นความประพฤติที่ไม่ดี เช่น การขโมย การไม่รักษาคำมั่นสัญญา ฯลฯ"^๑

ดังนั้น ในอุดมรัฐ เล่ม ๔ ในตอนช่วงการสนทนาท้ายบท ไสคราติสได้สนทนาถึงลักษณะที่จะก่อให้เกิด ความยุติธรรมไว้โดยการเปรียบเทียบและยกตัวอย่างด้วยการทดสอบลักษณะความยุติธรรม โดยการใช้Vulgar Standard หรือ Vulgar test เป็นมาตรฐาน

Vulgar standardหรือ Vulgar test ของโสคราติส คืออะไร

สมมติว่า ถ้าคน ๆ หนึ่ง จะต้องตอบคำถามเกี่ยวกับรัฐ คน ๆ นั้นเป็นผู้ซึ่งเกิดมาและได้รับการเลี้ยงดูอย่างดี เขาเป็นผู้ที่มีจิตภาคต่าง ๆ มีความกลมกลืนกัน ถ้ารัฐมอบหมายให้คนเช่นนี้ ฝ้าทองหรือเงิน เขาจะชักยอกหรือไม่ หรือว่าเขาจะเป็นคนที่ เป็นขโมย ทรยศต่อเพื่อน ตลอดจนทำลายสิ่งอันควรแก่การสักการะ รวมทั้งละทิ้งคำสาบานหรือคำมั่นสัญญาอื่น ๆ ทอดทิ้งบิดามารดา ไม่รับใช้เทพเจ้า จะเป็นการกระทำของคนผู้นี้หรือไม่^๒

^๑George Vlastors, Plato (New York : Macmillan press, 1971), p. 37.

^๒Plato. The Republic. Translated by Alan Bloom, p.120. (Book IV/(420b-c)).

การกระทำที่เรียกว่า ยุติธรรม ต้องมีลักษณะตรงข้ามกับแบบทดสอบอันนี้ ของโสกราตีส กล่าวคือ เขาจะต้องไม่มีการกระทำอันเป็นการหลอกลวงผู้อื่น เป็นขโมยไม่รักษาสัญญา เพิกเฉย ไม่เลี้ยงดูบิดามารดา รวมทั้งไม่รับใช้เทพเจ้าด้วย

คนที่ยุติธรรมในทรรศนะของเพลโต จะต้องมีการกระทำที่แตกต่างไปจากแบบทดสอบ อันนี้ เพราะฉะนั้น คนที่มีการกระทำที่ยุติธรรม จะต้องไม่เป็นคนที่หลอกลวงผู้อื่น เป็นขโมยในทรรศนะของเพลโต

๓.๑.๓ ความยุติธรรมไม่ใช่การกระทำชนิดที่ชาวกรีกเชื่อถือกันโดยทั่วไป

เพลโตปฏิเสธลักษณะที่จะก่อให้เกิดการกระทำที่ยุติธรรมในรูปของผลที่เกิด จากความเชื่อตามกฎเกณฑ์ที่ชาวกรีกเชื่อถือกันโดยทั่วไป (Convention Morality or traditional Morality)

ในอุดมรัฐ บทที่ ๑ เป็นการเปิดฉากสนทนาปัญหาเรื่อง "ความยุติธรรม" ซึ่ง ซีฟาลุส (Cephalus) ได้เสนอเรื่องความยุติธรรมไว้ว่า "การกระทำที่ยุติธรรมจะเกิดได้ ด้วยการให้หนี้ (giving a man his due) การพูดความจริงและการบวงสรวงเทพเจ้า"^๑

จากเหตุผลที่ ซีฟาลุส เห็นว่าการกระทำที่ยุติธรรม เกิดได้ด้วยการให้หนี้ จึงทำให้เห็นผลประโยชน์ของความมั่งคั่ง การมีเงินมาก ๆ ทำให้หลีกเลี่ยงการกระทำที่ไม่ยุติธรรม ถ้าการกระทำที่ยุติธรรม หมายถึงการให้หนี้ นอกจากนั้นยังเอาไว้อำนาจในการบวงสรวงเทพเจ้า

ความยุติธรรมในลักษณะดังกล่าว เป็นความยุติธรรมที่สอดคล้องกับกฎหมายของนครรัฐกรีกในสมัยนั้น กฎเกณฑ์นี้ถูกปกป้องโดยเทพเจ้า^๒ ถ้าพิสูจน์ได้ว่าเทพเจ้าไม่มีกฎอันนี้ จะหมดความหมายไป

^๑ Ibid., pp. 6-7 (Book I (331a-c))

^๒

Ibid., p. 326.

เพลโตไม่เห็นด้วยกับซีฟาลุส โดยวิเคราะห์ว่า "ถ้าการกระทำที่ยุติธรรม เกิดได้จากการใช้หนี้จะนำไปสู่การสะสมเงินทอง ความร่ำรวยจะกลายเป็นความปรารถนาสูงส่งไป มีใช้ความยุติธรรม และอีกประการหนึ่งการใช้หนี้ ไม่อาจนำมาใช้ได้ในทุกกรณี เช่น การคืนมีดแก่คนบ้า"^๑

ความยุติธรรมเกิดได้จากการบวงสรวงเทพเจ้า เพลโตไม่เห็นด้วยกับความคิดนี้อย่างแน่นอน ซีฟาลุสเป็นตัวละครที่เพลโตสร้างขึ้น เพื่อแทนลักษณะของคนที่มีความคิดในแบบเก่า เชื่อในการบวงสรวงเทพเจ้าว่าเป็นการกระทำที่ยุติธรรม ตามแบบที่ตำนานเทพในสมัยนั้นกล่าวคือ เพลโตได้วิเคราะห์ตำนานเทพแบบโฮเมอร์ (Homer) เขียนว่าไม่ใช่ลักษณะของเทพที่แท้จริงไว้ในอุดมรัฐ เล่ม ๓

ถ้าการกระทำที่ยุติธรรมเป็นไปตาม ความคิดของซีฟาลุส ความยุติธรรมเป็นเพียงวิธี (mean) ไม่ใช่จุดหมายในตัวเอง คนเราบวงสรวงเทพเจ้า โดยเฉพาะคนแก่ ๆ เพราะคิดว่าจะมีชีวิตที่ดีหลังจากที่ตายไปแล้ว ชาวกรีกเชื่อในอมตภาพของจิต คนที่ละเลยไม่บวงสรวงเทพเจ้าจะถูกลงโทษ จึงหวังว่าการบูชาบวงสรวงจะช่วยให้เทพพอใจ

ความยุติธรรมตามความคิดของซีฟาลุส เป็นการถือตามทัศนคติเก่าของชาวกรีกเดิมที่เชื่อในเทพเจ้า แบบที่ปรากฏในตำนานเทพที่โฮเมอร์เขียน ซึ่งเพลโตไม่เห็นด้วยกับความยุติธรรมในลักษณะนั้น การคิดลึนบนเทพเจ้า การบวงสรวงเพื่อให้เทพพอใจ แม้แต่เทพเองก็กระทำการที่ไม่ยุติธรรม มีการประพฤติ ปฏิบัติไม่ผิดกับมนุษย์^๒ ซึ่งเทพเจ้าไม่น่าจะประพฤติเช่นนี้ในความคิดของเพลโต

เพราะฉะนั้นความยุติธรรมของเพลโต ไม่ใช่ความยุติธรรมที่เกิดจากเทพบันทาล ซึ่งความยุติธรรมนี้อาจเปลี่ยนแปลงไปแล้วนำพระทัยเทพ กฎเกณฑ์ของความยุติธรรมไม่ได้กำหนดขึ้นจากเทพตามความเชื่อของคนกรีก แต่เป็นความยุติธรรมที่แน่นอน ตายตัว ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามความเชื่อของกลุ่มสังคม เป็นความยุติธรรมที่สมบูรณ์ เป็นรูปแบบที่เหตุผล

^๑Ibid., p. 326.

^๒Ibid., pp. 57-60. (Book II/379a, 380b, 381a)

จะนำไปสู่สังขรณ์ ความจริงที่เกี่ยวกับความยุติธรรม ความยุติธรรมนี้ปรากฏในลักษณะต่าง ๆ เป็นความยุติธรรมที่ต่างระดับกัน แต่จัดอยู่ในรูปแบบของความยุติธรรมที่สมบูรณ์ แต่ไม่ใช่รูปแบบของความยุติธรรมแบบตำนานเทพ หรือกฎศีลธรรม ความเชื่อถือโดยทั่วไป ซึ่งเพลโตเชื่อว่า ราชูปราญจะเป็นผู้แยกแยะว่าการกระทำรูปใด จัดได้ว่าเป็นความยุติธรรม และการกระทำชนิดใดที่ไม่ใช่ความยุติธรรม โดยนัยนี้เพลโตปฏิเสธความยุติธรรม ที่มาจกเทพหรือเป็นกฎเกณฑ์ที่เทพเป็นผู้กำหนด ถ้าเป็นเทพในลักษณะที่โฮเมอร์(Homer) ได้อธิบายไว้

เดิมชาวกรีกทั่วไปเชื่อว่า ทุกสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์มีสาเหตุจากเทพ ซึ่งเพลโตคิดว่าเทพไม่น่าจะเป็นสาเหตุของความชั่วร้าย แต่เป็นสาเหตุของสิ่งที่ดีเท่านั้น ถ้าเทพเป็นสาเหตุของความดี ย่อมไม่เป็นสาเหตุของความชั่ว เหมือนที่กรีกได้บรรยายไว้ว่า ชุส เป็นผู้แจกจ่ายความดีและความชั่วให้แก่สัตว์โลก^๑ ด้วยเหตุนี้ เพลโตไม่คิดว่าสาเหตุของทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ รวมทั้งความคิดเรื่องความยุติธรรมเป็นไปตามน้ำพระทัยเทพในลักษณะสิ่งที่มีสาเหตุจากการกำหนดของเทพ

เพลโตไม่เห็นด้วยกับรูปแบบของการกระทำที่เชื่อว่าเป็นลักษณะของการกระทำที่ยุติธรรมตามความคิดของทัศนคติเก่าของชาวกรีก และเสนอความคิดในแนวใหม่ เช่น เสนอพรรณณะ เรื่องแบบเท่ากับ เป็นการปฏิวัติความคิดแบบเก่า

โพลีมาคัส (Polemachus) บุตรชายของซีฟาลุสเสนอว่า การกระทำที่ยุติธรรมคือการทำดีต่อมิตร ทำร้ายศัตรูซึ่งถือกันว่าเป็นหลักการของสุภาพบุรุษกรีก ที่จะต้องปฏิบัติเช่นนี้ และเป็นความเชื่อทางศีลธรรมของชาวกรีกสมัยนั้น โสคราติสปฏิเสธความเชื่อนี้ และเสนอความคิดที่ไม่ใครกล่าวมาก่อนเลยว่า ให้เราทำดีทั้งต่อมิตรและศัตรู ให้เราทำดีต่อทุกคน แม้แต่ผู้ที่เกลียดชังเรา

การทำดีต่อมิตร และทำร้ายศัตรู ถือว่าเป็นการกระทำที่ยุติธรรมไม่ได้สำหรับโสคราติส เพราะคนจะประพฤตสิ่งที่ยุติธรรมนั้น จะต้องทำดีต่อมิตรและศัตรู การกระทำที่ยุติธรรมจะต้องไม่เป็นการทำร้ายบุคคลใดเลย หน้าที่ของคนที่ยุติธรรม ต้องไม่เกิดจากการทำร้าย

^๑Ibid., p.57. (Book II (379c))

ไม่ว่าจะเป็นเพื่อหรือศัตรูก็ตาม แต่เป็นหน้าที่ของฝ่ายตรงข้าม คือไม่ยุติธรรม เหมือนกับความรื้อฉาใช้สิ่งที่ทำให้หนาวและความแห้งก็มีใช้สิ่งที่ทำให้ชื้น แต่ต้องเป็นสิ่งตรงข้าม^๑

ความคิดนี้ ปรากฏในกอร์กิัสว่า (Gorgias): "ใครก็ตามที่ยุติธรรม ย่อมไม่ทำสิ่งที่เป็นการทำร้ายผู้อื่น"^๒ นอกจากนี้ เพลโตยังปฏิเสธความยุติธรรมที่เป็นผลมาจากความเชื่อทางศีลธรรมบางอย่างของคนในสังคมที่แตกต่างกัน อันมีผลทำให้เกิดความยุติธรรมในรูปที่ต่างกัน

จะเห็นได้ว่า ในทรรณะของเพลโตแล้ว สำหรับ ความยุติธรรมในตัวบุคคล จะต้องเป็นการกระทำที่ไม่ทำร้ายผู้ใดเลย ทั้งมิตรและศัตรู คนที่ยุติธรรมต้องเป็นผู้ที่ไม่มีการกระทำที่จะเป็นการทำร้ายผู้ใด

อลัน บลูม (Alan Bloom) ได้วิเคราะห์ทรรณะของเพลโต ที่คิดว่าการกระทำที่ยุติธรรมต้องเป็นการกระทำที่ไม่ทำร้ายผู้ใดเลย ทั้งมิตรและศัตรู ดังนี้

ความยุติธรรม ในฐานะที่เป็นการกระทำที่ดีต่อมิตรและทำร้ายศัตรูจัดเป็นความยุติธรรมทางการเมือง (Political Justice) ทุกชาติในโลกต้องมีการทำสงครามระหว่างกัน เพราะฉะนั้น จำเป็นต้องมีความแตกต่างระหว่างมิตรกับศัตรู มิฉะนั้นชีวิตทางการเมืองจะเกิดขึ้นไม่ได้ เป็นความจำเป็นอย่างหนึ่งที่จะต้องกระทำในระหว่างสงครามเหมือนสุนัขที่กัดคนแปลกหน้า แต่รักเจ้าของ^๓

บลูม คิดว่า ทรรณะของเพลโตในเรื่อง การกระทำที่ยุติธรรมขาดความคิดทางด้านการเมือง ผู้เขียนคิดว่าบลูมเข้าใจผิด การที่เพลโตเสนอความคิดที่ว่า การกระทำที่ยุติธรรมเกิดได้ในอีกลักษณะ ซึ่งจะกล่าวละเอียดในภายหลังว่าเป็นการทำตามหน้าที่ของแต่ละบุคคล เช่น ทหารต้องทำหน้าที่อย่างดีที่สุดในการป้องกันประเทศแล้ว ถือได้ว่าเขาได้กระทำสิ่งที่ยุติธรรม

^๑Ibid., pp.12-13. (335a, 336b-c)

^๒Plato, Gorgias, Translated by Hans Meyerhoff (New York: Pantheon Books press, 1964), pp. 251-258.

^๓Plato. The Republic. Translated by Alan Bloom, p.318.

การป้องกันประเทศจากผู้รุกราน เราไม่จำเป็นต้องถือว่า ผู้รุกรานเป็นมิตรหรือศัตรู แต่เรามีหน้าที่ต้องป้องกันมิให้เขาละเมิดอธิปไตย เราต่อสู้เพื่อเป้าหมายคือการป้องกันประเทศ ไม่ใช่เป้าหมายของการต่อสู้ เพราะถือว่าเป็นศัตรูการทำร้าย ถ้าเป็นการทำตามหน้าที่ เช่น ทหารที่ต้องทำร้ายศัตรู เพื่อรักษาบ้านเมือง ในลักษณะนี้เพลโตถือว่าเป็นการทำสิ่งที่ยุติธรรม เพลโตไม่ใช่นักปรัชญาที่ขาดความเข้าใจในด้านธรรมชาติทางการเมือง เพลโตได้แบ่งแยกระหว่างคุณธรรมในรัฐกับปัจเจกบุคคลไว้อย่างเด่นชัด ซึ่งเพลโตกล่าวถึงการปฏิบัติต่อมิตรและศัตรูไว้อย่างเด่นชัดในอุดมรัฐ เล่ม ๕ ในการตอบคำถามของไกลคอน (Glaucón) ในเรื่องการทำสงครามว่า ทหารควรมีทัศนคติ ต่อกันอย่างไร และต่อศัตรูอย่างไร ซึ่งโสคราตีสได้ตอบคำถามนี้ว่า

^{คือชนที่ภวรมลิ่งของเพลโต}
 ทหารที่ละทิ้งหน้าที่ถือว่ามีควมผิด ข้าศึกที่ถูกจับได้ ผู้ที่จับได้อาจจะปฏิบัติต่อข้าศึกได้ตามใจชอบ แต่ผู้ที่ไต่แสดงควมกล้าหาญ เขาจะได้รับการยกย่อง ให้เกียรติเหมือนกับที่อาแจ็กซ์ (Ajax) ผู้ทำสงครามได้อย่างยอดเยี่ยมนั้น ได้รับกระดุกสังหาลงสัตว์ เป็นเกียรติยศ ถ้าทหารตายในสนามรบ เขาจะตายอย่างมีเกียรติ ได้รับการยกย่อง นอกจากนี้ทหารต้องไม่ปล้นทรัพย์สินที่ติดตัวข้าศึก ซึ่งเป็นการกระทำที่น่าละอาย สำหรับคำว่า ศัตรู ซึ่งมักใช้เรียกข้าศึกในการทำสงครามสำหรับโสคราตีสแล้ว การที่นครรัฐกรีกมีการต่อสู้ระหว่างกัน โสคราตีสใช้คำว่าวิวาท (faction) โสคราตีสถือว่าชาวกรีกแม้จะมีการแบ่งแยกออกเป็นนครรัฐกรีก แต่ก็นับว่าเป็นชาวกรีกเช่นเดียวกันจึงเป็นเสมือนญาติ มีความเป็นมิตรต่อกัน ส่วนคำว่า สงคราม (War) ใช้ในความหมายว่า นครรัฐกรีก ทำสงครามกับอาณาจักรชนต่างชาติ ต่างภาษา ในการวิวาทระหว่างนครรัฐกรีกด้วยกัน จะต้องไม่มีการทำลายผืนแผ่นดิน เช่น การเผาบ้านเรือน ทำลายพืชผล เพราะจะทำให้เกิดความแตกร้าวมก ซึ่งจะนำไปสู่การบาดหมางที่ไม่อาจจะปรองดองกันได้ และสำหรับการรบระหว่างชาวกรีกเอง ต้องไม่มีการจับผู้แพ้มาเป็นทาส แต่ให้ระวังอันตรายจากการเป็นทาสของอาณาจักรชน แต่สำหรับการสงครามกับอาณาจักรชนทำได้ เพราะเป็นสงครามระหว่างชาวกรีก กับคนแปลกหน้า สงครามใช้ในความหมายที่เป็นควมโทครร้ายและควมเกลียดชังมากกว่า^๑

ดังนั้นจึงไม่เห็นด้วยว่า เพลโตจะขาดความเข้าใจทางการเมืองอย่างที่บลูมกล่าว ทหารทำการรบในสงครามไม่ใช่เป้าหมายว่าเป็นศัตรู แต่เพื่อปกป้องรักษาประเทศชาติมากกว่า

^๑Ibid., pp.147-152. (Book V/(468c-473c))

แต่ถึงอย่างไรก็ตาม อาจจะกล่าวสรุปได้ว่า การกระทำที่ยุติธรรม บ่อมไม่ใช่ว่าเป็นผลมาจากหลักการของความยุติธรรมในลักษณะที่โพลีมาคัสและซีฟาอุสกล่าว โสเครตีสปฏิเสธหลักการที่ว่า การกระทำที่ยุติธรรมเป็นผลจากความเชื่อในกฎศีลธรรมแบบกรีกเดิม หรือกฎศีลธรรมแบบตายตัว(Absolutism) ที่มาจากเทพบันดาล ตามความเข้าใจของชาวกรีกในสมัยนั้น

๓.๑.๔ ความยุติธรรมไม่ใช่ผลประโยชน์

ทราซีมาคัส(Thrasymachus) เสนอลักษณะการกระทำที่ยุติธรรม ว่า "เป็นการกระทำของผู้มีอำนาจ(Justice of the stronger) เป็นผลประโยชน์ของผู้มีอำนาจ"^๑

คอนฟอร์ด(Cornford) อธิบายการกระทำที่ยุติธรรมในลักษณะความคิดของทราซีมาคัสว่า

การนิยามความหมายของการกระทำที่ยุติธรรม แบบทราซีมาคัส เป็นความยุติธรรมที่เดินตามลักษณะแห่งกฎหมายของเมือง(City) กฎหมายของการปกครองระบอบประชาธิปไตยสร้างขึ้นเพื่อรักษารูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยเอาไว้ คณะปโตยสร้างกฎหมายเพื่อรักษาการปกครองรูปนี้ไว้ เพราะฉะนั้น ผู้ที่มีอำนาจไม่ว่าจะเป็นการปกครองรูปใดจะเป็นลักษณะของคนคนเดียว หรือกลุ่มบุคคลต่างก็สร้างกฎหมายขึ้นเพื่อผลประโยชน์เฉพาะตน เพื่อปกป้องคุ้มครองตนเอง หรือรูปแบบการปกครองนั้นให้ถาวรที่สุดโดยนัยนี้ ความยุติธรรมจึงเป็นความยุติธรรมของผู้มีอำนาจ และความยุติธรรมนี้มิได้มีอยู่ในลักษณะของนามธรรมที่เป็นพื้นฐานแห่งปรากฏการณ์ แต่เป็นผลจากกฎหมาย^๒

อลัน บลูม(Alan Bloom) เห็นพ้องกับ คอนฟอร์ด เกี่ยวกับการกระทำที่ยุติธรรมของทราซีมาคัส ว่าเดินตามกฎหมายบ้านเมือง

ทราซีมาคัส ได้กล่าวถึงความยุติธรรมเช่นเดียวกับที่คลิตโพน(Clitophon) ได้ยืนยันถึงความยุติธรรมว่าเป็นผลประโยชน์ของผู้มีอำนาจ สิ่งที่ยุติธรรมคือสิ่งที่กฎหมายกล่าวถึงหรือที่รัฐต้องการ ไม่มีอะไรมากไปกว่านั้น นอกจากนั้น เขายังกล่าวต่อไปอีกว่า กฎหมายถูกสร้างขึ้นโดยผู้ปกครอง และมีพื้นฐานเป้าหมายอยู่ที่การแสวงหาผลประโยชน์มากกว่าอย่างอื่น^๓

^๑Ibid., pp.16-18. (Book I/(339 a-c, 340a, 341a))

^๒F.M. Cornford, Before and After Socrates, p.89.

^๓Plato. The Republic. Translated by Alan Bloom, p.329.

โสคราติสเองถูกกล่าวหาว่า มีการกระทำที่ไม่ยุติธรรม เพราะการกระทำของเขาขัดต่อความต้องการของผู้ปกครองและรัฐในสมัยนั้น จึงถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่เคารพต่อกฎหมายบ้านเมือง ด้วยเหตุนี้เพลโตจึงไม่เห็นความสำคัญของกฎหมายเท่าใดนัก กฎหมายที่ยุติธรรมต้องถูกร่างโดยบุคคลที่ยุติธรรม ผู้ปกครองของอุดมรัฐจึงต้องมีความยุติธรรม มีความรู้ที่สมบูรณ์ ไม่แสวงหาผลประโยชน์เฉพาะตน ซึ่งเพลโตเห็นตระหนักในคุณค่าของนักปราชญ์ที่เป็นนักปกครองมากกว่ากฎหมาย

การที่ทราซิมาคุส กล่าวว่า ความยุติธรรมคือผลประโยชน์ของผู้ที่แข็งแรงหรือมีอำนาจเท่ากับกล่าวว่า อำนาจเป็นธรรม ไม่ว่าในสังคมใดผู้ที่มีอำนาจย่อมใช้อำนาจเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง ไม่เพียงแต่เฉพาะในตัวผู้ปกครองเท่านั้น หากคนทั้งหมดจะปฏิบัติเช่นเดียวกัน ถ้าได้โอกาสแล้วละก็ เขาจะแสวงหาผลประโยชน์ของตนเองโดยไม่คำนึงถึงผู้อื่น เพราะฉะนั้นความยุติธรรมย่อมประกอบด้วยการทำดีต่อตัวเอง แต่ปฏิบัติโดยยุติธรรมต่อผู้อื่น

โดยนัยนี้เองถือได้ว่าทราซิมาคุส ถือลัทธิปัจเจกนิยมอย่างแท้จริงในทำนองเดียวกันเท่ากับเขาปฏิเสธความยุติธรรม แบบที่ยึดเอากฎทางศีลธรรมเข้าไว้ด้วย เขาเป็น ^{ผู้ที่}ไม่เชื่อในกฎศีลธรรม ^{ที่}แม้แต่พอมีผู้สั่งงานของกฎศีลธรรมที่มิใช่เกิดจากธรรมชาติ และศีลธรรมที่เป็นการผลิตก็ออกมา

ทราซิมาคุสกล่าวถึงความยุติธรรม คือ ผลประโยชน์ของผู้มีอำนาจ ทราซิมาคุสพูดเรื่อง *fact (is)* แต่สำหรับเพลโตแล้ว ผู้ปกครองที่ยุติธรรม ต้องไม่แสวงหาผลประโยชน์เฉพาะตน แต่เป็นผลประโยชน์ของส่วนรวม ความสุขสบายของผู้ปกครองกับประชาชนไม่อาจแยกจากกันได้ เพราะฉะนั้นเพลโตกล่าวถึงหลักการทางศีลธรรมแบบคุณค่า (Value or ought) ทรนชนะของเพลโตจึงเป็นหลักการทางศีลธรรม (Morality) มากกว่าทรนชนะแบบทราซิมาคุส

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทราซิมาคุส เชื่อว่า ความเที่ยงธรรมเกิดจากผลประโยชน์ของผู้ที่มีอำนาจ เป็นหลักการทางศีลธรรมด้วย โดยถือเอาผลประโยชน์เป็นตัวตัดสินความยุติธรรม ในกรณีนี้ไม่แยกคุณค่า (Value หรือ Ought) ออกจากข้อเท็จจริง (fact, is) ทรรศนะของทราซิมาคุสจึงไม่หลักการทางศีลธรรม (morality) แต่เพเลโตพูดถึงความยุติธรรมในรูปของคุณค่า (Ought or Value) ทรรศนะของเพเลโตจึงเป็นหลักการทางศีลธรรม (Morality) และไม่อาจที่จะยอมรับทรรศนะของทราซิมาคุสได้

โสคราติส ตัวแทนความคิดของเพเลโต ได้วิเคราะห์โต้แย้ง ความคิดของทราซิมาคุส ที่ว่าการกระทำที่ยุติธรรม คือ ผลประโยชน์ของผู้มีอำนาจนั้นไม่ถูกต้อง การยกตัวอย่างหลักการของหมอกับคนเลี้ยงแกะ หมอรักษาคนไข้ ให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บ ผลประโยชน์นั้นไม่ได้ตกอยู่กับหมอ แต่อยู่ที่คนไข้ทำให้เขาหายป่วย ในกรณีที่คนเลี้ยงแกะก็เช่นกัน เราเลี้ยงแกะ คอยเฝ้าดูแกะ ก็เป็นไปเพื่อแกะ ได้รับการเลี้ยงดูอย่างดีที่สุด ผลประโยชน์เป็นของแกะ ไม่ใช่คนเลี้ยงแกะ

ผู้ปกครองที่มีอำนาจของทราซิมาคุส ก็นับรวมถึงการมีความรู้ ความสามารถที่จะปกครองโดยไม่ผิดพลาดด้วย ซึ่งเป็นไปไม่ได้ สำหรับผู้ปกครองแบบนั้น ความรู้ของผู้ปกครองของทราซิมาคุส ต้องอาศัยโครงสร้างแห่งศิลปการปกครอง เพราะฉะนั้น เขาจึงเปรียบเทียบนักปกครองกับช่างฝีมือว่า นักปกครองต้องเรียนรู้ในศิลปแห่งการปกครอง เหมือนกับช่างฝีมือที่มีความสามารถสร้างงานของตนได้

ทราซิมาคุส คิดว่า ความยุติธรรมเป็นสิ่งที่ถูกอธิบายเหมือนเป็นศิลปะอย่างหนึ่ง โสคราติสกล่าวว่า ถ้ามีผู้ปกครองคนใดที่ปกครองเพื่อประชาชน เขาจะเป็นนักปกครองที่มีศิลปแห่งการปกครองที่แท้จริง เช่นเดียวกับช่างฝีมือไม่ได้เห็นความสำคัญของตัวเองมากไปกว่าเห็นความสำคัญของผลงานที่ทำ แม้แต่ช่างทำรองเท้าก็เพียรพยายามสร้างผลงานที่สมบูรณ์ให้กับรองเท้าที่ตนผลิต ถ้านักปกครองเป็นเสมือนช่างฝีมือ เขาจะทำผลประโยชน์ให้กับงานมากกว่าจะแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเอง ดังปรากฏในอุคมรัฐว่า "ไม่มีศิลปใดหรืองานใดที่จะมีประโยชน์แก่ตัวเอง แต่อย่างที่เราพูดกันไว้แล้วว่าศิลปหรืองานนั้นให้ประโยชน์แก่ผู้ที่ศิลป

นั้นสนใจ -เมื่อเป็นเช่นนั้นต้องคำนึงถึงประโยชน์ของผู้ที่อ่อนแอไม่ใช่ผู้ที่แข็งแรง... คนที่ใช้
ศิลปะอย่างถูกต้อง ผลที่จะตกอยู่กับผู้ที่ศิลปะนั้นคำนึงถึง"^๑

โสกราตีสแย้งทราซิมาคุส ถ้าคิดว่า คนที่ยุติธรรมเป็นเสมือนช่างฝีมือ เขาจะต้อง
เป็นช่างฝีมือที่ฉลาดไม่ใช่ช่างฝีมือธรรมดา ไม่ดูถูกงานฝีมือของคนอื่น แต่ถ้าเป็นคนที่ไม่ยุติ
ธรรม เขาจะเป็นเสมือนช่างฝีมือที่เลวและดูถูกงานฝีมือของช่างฝีมือคนอื่น ๆ แต่อันที่จริง
คนที่ยุติธรรม (Just man) ไม่ใช่ช่างฝีมือ (Craft man)

โสกราตีสกล่าวถึงช่างฝีมือกับคนที่ยุติธรรมในลักษณะที่แตกต่างกับทราซิมาคุส ช่างฝีมือ
ของโสกราตีสมีลักษณะเป็นนามธรรมกว่าของทราซิมาคุส ที่เป็นแค่ผู้รู้ศิลปะของงานเท่านั้น
แต่ในความหมายของโสกราตีส มีความหมายลึกซึ้งกว่า คือ เปรียบเสมือนกับช่าง
ฝีมือที่ให้ความสนใจในอันที่จะสรรค์สร้างผลงานให้ดีที่สุด ซึ่งนั่นเท่ากับเป็นการรับใช้
ให้บริการผู้ว่าจ้าง ในอันที่จะทำผลงานนั้น ให้สมกับความสนใจหรือความต้องการของผู้ว่าจ้าง ซึ่งช่างฝีมือจะเป็นผู้สนอง^๒

โดยนัยนี้ โสกราตีส จึงเชื่อว่า ไม่มีศิลปะใดที่มีไว้เพื่อผลประโยชน์ของผู้ที่แข็งแรง แต่
ศิลปะทุกชนิดเป็นของผู้ที่อ่อนแอ ซึ่งถูกศิลปะนั้นปกครอง ถ้าความยุติธรรมถูกอธิบายโดย
เปรียบเทียบกับศิลปะ ความยุติธรรมนั้นจะให้ประโยชน์กับผู้อ่อนแอกว่า ยกตัวอย่าง เช่น
หมอรักษาคนไข้ ศิลปะของการแพทย์เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของคนไข้ หมอเป็นผู้ถือบถ
ฉิ่งฉักหาเงิน เป็นลักษณะของแพทย์ที่เรายอมรับกัน หรือแม้แต่คนเลี้ยงแกะ ศิลปะ
ของการเลี้ยงแกะยอมให้ประโยชน์กับแกะ มิใช่คนเลี้ยงแกะ^๓

---

^๑Plato. The Republic. Translated by Alan Bloom. p.25.
(Book I/(347a))

^๒A.I. Melden, Ethical Theories (New Jersey : Prentice-Hall
Press, 1963), p.32 : "The craftsman (qua craftsman) has an interest
in doing his work as well as possible, which is the same thing as
serving the interest of the subject on whom his craft is exercised;
and the subject have their interest; which the craftsman is there,
to promote!"

^๓Plato. The Republic. Translated by Alan Bloom. p.19.
(Book I (342a-d))

ไม่ว่าใครก็ตามที่ปกครอง . โดยความเป็นผู้ปกครองนั้นเขาย่อมไม่คำนึงถึงประโยชน์
 ของตนเอง แต่คำนึงถึงประโยชน์ของผู้ที่อยู่ในความปกครอง และผู้ที่ตนได้ใช้ศิลปะเพื่อเขา
 เหล่านั้น และผู้ปกครองย่อมสังเกตเห็นถึงข้อเท็จจริงนี้ และคำนึงถึงประโยชน์และความเหมาะสม
 อย่างนี้เสมอ ไม่ว่าเขาจะพูดหรือทำอะไรก็ตาม

... ย่อมเป็นธรรมดาอยู่เองที่ผู้ปกครองย่อมไม่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน แต่จะ
 แสวงหาประโยชน์แก่ผู้ใต้ปกครอง ดังนั้นคนที่ฉลาดทุกคน ย่อมจะแสวงหาผลประโยชน์
 ให้แก่ผู้อื่นแทนที่จะมาคิดหาประโยชน์ใส่ตนเอง ประเด็นนี้แหละที่ทำให้ ข้าพเจ้าไม่อาจ
 เห็นด้วยกับทราซิมาคุสว่า ความเที่ยงธรรมคือผลประโยชน์ของผู้ที่อยู่เหนือกว่า... ไม่มี
 ศิลปหรืองานใด ที่จะให้ผลประโยชน์แก่ตนเอง ศิลปหรืองานนั้นจะให้ประโยชน์กับผู้
 ศิลปนั้นสนใจ เมื่อเป็นเช่นนี้ ย่อมต้องคำนึงถึงผู้ที่อ่อนแอกว่า มิใช่ผู้ที่แข็งแรงกว่าดังที่
 ทราซิมาคุสเข้าใจ^๑

โดยนัยนี้ ย่อมแสดงให้เห็นว่า ความยุติธรรมไม่เกิดจากผลประโยชน์ของผู้ที่มีอำนาจ
 ผู้ที่มีอำนาจย่อมใช้อำนาจนั้นไม่ใช่เพื่อผลประโยชน์เฉพาะตัว แต่เป็นผลประโยชน์ของผู้ที่อยู่
 ภายใต้การปกครอง เหมือนกับกับต้นเรือที่ใช้อำนาจ เพื่อผลประโยชน์ของกลาสี

เพราะฉะนั้น ถ้านักปกครองเป็นเสมือนช่างฝีมือ ในทรรศนะของโสกราตีส นัก
 ปกครองนอกจากจะมีความสนใจ เชี่ยวชาญในศิลปะแห่งการปกครองแล้ว ผลแห่งความรู้ในศิลปะ
 ของการปกครองนั้นต้องให้บริการร่วมกันระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง ไม่ใช่แบบทราซิม-
 มาคุสที่คิดว่า ผลประโยชน์ของศิลปวิชาการ จะตกอยู่กับผู้รู้ในศิลปวิชาการแขนงนั้น

จุดอ่อนของการวิเคราะห์ ความยุติธรรมของเพลโตอยู่ที่เดินตามความคิดของ
 ทราซิมาคุส ในการวิเคราะห์ความยุติธรรมกับงานฝีมือ เพราะว่าก่อนอื่นต้องรู้ว่าความยุติ-
 ธรรมคืออะไร จึงจะเปรียบเทียบได้ว่า ความยุติธรรมชนิดใดจึงเป็นงานฝีมือได้ แต่ว่า
 เพลโตไม่ได้ชี้บอกว่าความยุติธรรมที่แท้จริงมีอยู่ในลักษณะใด เพียงแต่โต้แย้งถึงลักษณะของ
 ความยุติธรรมที่ผู้อื่นอ้างถึง

^๑Ibid., pp.19-24. (Book I/ (342c, 347a-c))

จะเห็นได้ว่า การกระทำที่ยุติธรรมย่อมไม่เกิดจากผลประโยชน์ของผู้มีอำนาจในลักษณะแบบที่ทราซิมาคูสกล่าว แต่หลักการกระทำที่ยุติธรรม เมื่อมีใฝ่มุ่งผลประโยชน์เฉพาะตัวแล้ว การกระทำนั้นจะบังให้ผลประโยชน์แก่บุคคลอื่นด้วยหรือไม่ ในทฤษฎีของเพลโต การกระทำที่จัดได้ว่าเป็นความยุติธรรม จะต้องเป็นการทำดีต่อมิตรและศัตรู และการกระทำนี้จะหมายถึงการกระทำที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์กับผู้อื่นด้วยหรือไม่

เพลโตปฏิเสธ ความยุติธรรมคือผลประโยชน์ของผู้มีอำนาจ โดยทั่ว ๆ ไป คนส่วนใหญ่มักจะเข้าใจว่า คนที่ยุติธรรมวัดได้จากการกระทำของเขาที่มีต่อผู้อื่น และคนที่ยุติธรรมตามทฤษฎีของเพลโต คือคนที่ไม่ทำร้ายใครเลยทั้งมิตรและศัตรู เท่ากับกล่าวว่า คนที่ยุติธรรมต้องเป็นผู้ที่ทำดีต่อทุก ๆ คนโดยหลักการ แต่การกระทำดีนั้นจะก่อให้เกิดผลประโยชน์กับผู้อื่นด้วยหรือไม่นั้น เพลโตไม่ได้อธิบายไว้แต่อย่างใด

ทฤษฎีทางปรัชญาของเพลโต คล้ายกับคานท์ (Kant) ที่มีหลักการว่า ให้ทุกคนทำตามหน้าที่ โดยไม่สนใจว่า จะก่อให้เกิดผลประโยชน์หรือไม่ เช่นเดียวกับเพลโตที่ว่า โดยหลักการแล้วคนที่ยุติธรรมต้องไม่ทำร้ายผู้ใด ทั้งมิตรและศัตรู ส่วนการกระทำดีนั้นจะต้องก่อให้เกิดผลประโยชน์อย่างไรหรือไม่ นั้นคงจะไม่คำนึงถึง

เพลโตกล่าวถึง ความยุติธรรมหากจะ จัดว่าสัมพันธ์กับผลประโยชน์ก็ต้องเป็นผลประโยชน์ที่มีมาเอง (Natural Consequence) คือ ไม่เกิดจากจุดประสงค์ ความมุ่งหมายใด ๆ เกี่ยวกับผลประโยชน์นั้น

โดยนัยนี้ ผลประโยชน์ไม่อาจนำมาตัดสินว่าการกระทำใด ยุติธรรมหรือไม่ยุติธรรม เพราะการกระทำที่ยุติธรรม พิจารณาที่หลักการ ส่วนผลไม่คำนึงถึง ดังนั้น สำหรับคำถามที่ว่า การกระทำที่ไม่ได้ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ใคร ในกรณีนั้น ๆ จะตัดสินว่ายุติธรรมได้หรือไม่ จึงพิจารณาที่หลักการถ้าทำตามหลักการแม้ไม่ก่อให้เกิดผลประโยชน์ แก่ใครเลย น่าจะถือได้ว่าเป็นการกระทำที่ยุติธรรม

โดยสรุปแล้ว จะพบว่า ทฤษฎีของเพลโต เรื่องความยุติธรรมนั้น ย่อมไม่ใช่ว่าการกระทำอันก่อให้เกิดผลประโยชน์เฉพาะตน ดังที่ทราซิมาคูสเข้าใจ และผู้ที่ประพฤติยุติธรรมย่อมไม่ทำร้ายผู้ใดเลยทั้งมิตรและศัตรู

๓.๑.๕ ความยุติธรรมในฐานะเป็นจุดหมาย (end)

ถ้าความยุติธรรมเป็นการกระทำที่ดี ต้องเป็นการกระทำที่มีค่า และจุดหมาย
ในตัวเอง ซึ่งเป็นหน้าที่ของเพลโตที่จะต้องแสวงหาความจริงของความยุติธรรมนี้

ความยุติธรรมจัดเป็นคุณธรรม (Virtue) รูปหนึ่งในคุณธรรม ๔ อย่าง
ของเพลโต คือ ปัญญา ความกล้าหาญ ความพอดีและความยุติธรรม เพลโตได้รับอิทธิพล
ความคิดจากโสกราตีส (Socrates) ในเรื่องคุณธรรมคือความรู้ (Virtue is knowledge)
โสกราตีสคิดว่าไม่มีใครทำผิดโดยตั้งใจ (No man does wrong on purpose) ที่ทำผิด
เพราะความไม่รู้

คุณธรรมคือความรู้ ด้วยเหตุที่ว่า สำหรับผู้ที่มีความรู้ เขาจะไม่ทำผิด ความรู้ของ
โสกราตีสในที่นี้ไม่ใช่ความรู้ในศาสตร์ทั่ว ๆ ไป แต่เป็นความรู้ที่สูงส่งกว่านั้น เป็น
ความรู้เกี่ยวกับตัวเอง เกี่ยวกับจิต (Own soul) ของตัวเอง โสกราตีส เชื่อในข้อ
ความที่อยู่ที่ประตูลิหารเดลฟี (Delphi) ที่ว่า ให้เรารู้จักตัวเอง (Know thyself)
คนเราน่าจะได้มีการพิจารณาตนเอง (Self-examination) เพราะฉะนั้น เมื่อเข้า
ถึงการเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพจิตของตนเอง เขาจะเป็นผู้ที่มีความรู้ที่แท้เท่ากับเป็นผู้มีคุณ-
ธรรมในตนเอง สำหรับผู้มีความรู้เขาจะไม่ทำผิด เพราะเขาจะแยกแยะอะไรเป็นสิ่งที
ดี และอะไรเป็นสิ่งที่ไม่ดี ไม่พึงกระทำ ดังนั้น ผู้ที่ทำผิดจึงเป็นผู้ที่ขาดความรู้ ด้วย
เหตุนี้ โสกราตีสจึงคิดว่า คนทำผิดเพราะความไม่รู้มากกว่าจะทำโดยตั้งใจ เพราะคง
ไม่มีผู้ใดยากจะเป็นคนไม่ดี ชีวิตที่มีคุณธรรม ในทรรศนะของโสกราตีส ถือว่าเป็น
ชีวิตที่สูงส่ง เป็นชีวิตที่มีค่า ดังนั้น คุณธรรมจึงเป็นเป้าหมายสูงสุด (end) ที่มนุษย์
แสวงหาเป็นสิ่งที่มีความค่าในตัวเอง และเป็นจุดหมายที่รวมแห่งความดีทั้งปวง^๑

สิ่งที่ดีและมีค่าในความคิดของคนทั่ว ๆ ไป มีลักษณะแตกต่างไปจากความคิดของ
โสกราตีส

สิ่งที่เรานับว่าเป็นสิ่งที่ดี (good thing) เป็นที่เห็นพ้องกันในสังคม อาจแบ่งออก
เป็นประเภทได้ใน ๓ กรณี คือ ในกรณีแรก ต้องเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งผลประโยชน์ แก่ผู้
แสวงหาและผู้กระทำ ซึ่งสิ่งนี้ย่อมไม่ใช่สิ่งที่เรียกว่าสิ่งที่ดีในตัวเอง แต่ดีเพราะผล-
ประโยชน์ ในฐานะเป็นเครื่องมือนำไปสู่สิ่งอื่นที่น่าชื่นชม น่ายินดีมากกว่าในกรณีที่สอง

^๑G.M.A.Grube, Plato's Thought (Edinburgh : T.A. Constable
Press, 1935), pp.217-225.

สิ่งที่น่าจะถูกพิจารณาว่า เป็นสิ่งที่ดีในตัวเอง (intrinsic good) เป็นสิ่งที่น่าปรารถนาในตัวเอง และในการมีสุขท้าย สิ่งที่ดีต้องเป็นสิ่งที่ดีในตัวเอง และเป็นสื่อ นำมาซึ่งสิ่งที่ดีในรูปแบบอื่น หรือก่อให้เกิดผลประโยชน์ที่พึงปรารถนาตามมา^๑

ความยุติธรรมในทรรศนะของฮอบส์ (Thomas Hobbes) ดีเพราะเป็นสื่อ นำมาซึ่งสิ่งที่ดีอื่น ๆ เป็นผลประโยชน์บางอย่าง ไม่ใช่เพราะดีในตัวเอง

ฮอบส์ เสนอทฤษฎีสัญญาประชาคม (Social contract theory) โดยกล่าวว่า จากความกลัวในความไม่แน่นอนของสภาพแวดล้อม ความต้องการในความมั่นคงบางอย่าง นำมนุษย์ไปสู่การอยู่ร่วมกันทำสัญญาประชาคม เกิดมีความคิดสร้างกฎเกณฑ์ เพื่อใช้บังคับ มีกฎข้อห้ามในสังคม เกิดมีความแตกต่างของคำว่า ดี ชั่ว ถูก ผิด ยุติธรรม อยุติธรรม คำเหล่านี้มีคุณค่า (Value) ก็จริง แต่ไม่ใช่คุณค่าในตัวเอง แต่มีคุณค่าในฐานะเป็นสื่อ นำมาซึ่งความดีงาม ความปลอดภัยที่จะได้รับในสังคม^๒

เพลโตจะมีทรรศนะเช่นไร ในเรื่องความยุติธรรมในบทที่ ๒ โกลคอน เสนอทรรศนะของลักษณะแห่งการกระทำที่ยุติธรรมว่า "คนเราประพฤติยุติธรรม ด้วยเหตุผล ๓ ประการคือ ความยุติธรรมเป็นสิ่งที่ดีในตัวเอง ความยุติธรรมเป็นสิ่งดี ไม่ใช่เพราะดีในตัวเอง แต่เพราะผลประโยชน์ ความยุติธรรมเป็นทั้งสิ่งที่ดีในตัวเองและผลประโยชน์"^๓

โกลคอน เสนอเรื่องแหวนวิเศษ (gyges's ring)^๔ ขึ้นมาเพื่อชี้ให้เห็นว่า คนประพฤติสิ่งที่ไม่ยุติธรรม บางครั้งก็ได้ผลประโยชน์มากกว่าประพฤติสิ่งที่ยุติธรรม ในสังคม

^๑A.I.Melden, Ethical Theories, p.9.

^๒Ibid., p.๓๑.

^๓Plato. The Republic. Translated by Alan Bloom, p.35. (Book II/(357a-c))

^๔Ibid., pp.37-38. (Book II/ (359 a-c, 360 a-c))

เป็นเรื่องของบรรพบุรุษไวกิงชาวลิเดีย เดิมเป็นคนเลี้ยงแกะ เผอิญพรอຍแตกของแผ่นดินไหว เลยลงไปยามรอยแยกนั้นพบสิ่งมหัศจรรย์ พบซากผีที่ตายแล้วและได้ถอดแหวนวิเศษไป แหวนนี้ทำให้หายตัวได้ เขาจึงปลอมตัวเข้าไปในวังพระราชินี ด้วยความช่วยเหลือของพระราชินี เขาก็ปลงพระชนม์พระราชินี แล้วเป็นกษัตริย์สืบแทน.

การประพฤติตนเป็นคนยุติธรรม เกิดจากความต้องการในผลประโยชน์ กิเลสตัณหา ชื่อเสียง เช่นเดียวกัน บางครั้งคนเรายอมประพฤติเป็นคนยุติธรรมเพราะกลัว หรือเพราะยังไม่มีโอกาสที่จะทำสิ่งที่ไม่ยุติธรรม เท่ากับกล่าวว่าความยุติธรรมดีเพราะผลประโยชน์

เพลโตเองไม่ได้ปฏิเสธว่า การกระทำที่ยุติธรรมดี เพราะผลประโยชน์ด้วยความแบบที่คนทั่วไปเข้าใจ แต่เขาพยายามเสนอหลักการที่ว่า การกระทำที่ยุติธรรมต้องเป็นสิ่งที่ดีในตัวเอง ความยุติธรรมเป็นเป้าหมายในตัวเอง และมีความมากกว่าทองคำเสียอีก นี่คือ หลักการที่เพลโตต้องหาเหตุผลเพื่อป้องกันหลักการนี้

เพลโตเปรียบเทียบความยุติธรรมว่าเป็นคุณธรรมที่ดีในตัวเอง มีคุณค่าและเป็นจุดหมายในตัวเอง ความยุติธรรมไม่ได้อยู่ในลักษณะที่เป็นเครื่องมือหรือเป็นวิถี (Instrumental or mean) ที่จะมุ่งไปสู่ผลประโยชน์บางอย่าง ถ้าหากความยุติธรรมจะนำมาซึ่งผลประโยชน์ ต้องเป็นไปในลักษณะของผลประโยชน์ที่มีมาเอง (Natural Consequence)

เทอเรนซ์ เออร์วินด์ (Terrence Irwin) ได้กล่าวถึงทรรศนะ เรื่องความยุติธรรมในฐานะเป็นสิ่งที่ดีในตัวเองว่า

สำหรับเพลโตแล้ว ดูเหมือนจะมีความเชื่อเกี่ยวกับความยุติธรรมอยู่ก่อนแล้ว ต่อจากนั้นเขาพยายามหาคำอธิบายต่าง ๆ เพื่ออธิบายความยุติธรรมที่เป็นความเชื่อเดิมของเขา เหมือนกับที่เราอธิบาย "หัด" ตามร่างกายของคนไปตามความเข้าใจดั้งเดิมของแต่ละคน คนหนึ่งอาจอธิบายว่าเป็นสิ่งที่ให้จุดแดงตามร่างกาย และบางคนก็กล่าวว่าหัดเป็นสิ่งที่เกิดจากเชื้อไวรัส แต่ขณะเดียวกัน หัดอาจเกิดจากเชื้อโรคอื่น ที่เป็นอันตรายน้อยกว่าไวรัส หรืออาจกล่าวว่า หัดไม่ใช่โรคที่เป็นอันตรายร้ายแรงถึงชีวิต อะไรทำนองนี้

ถึงอย่างไรก็ตาม ไม่ว่าเพลโต จะมีความเชื่อหรือมีลัจจพจน์ (Axiom) อะไรที่เกี่ยวกับความยุติธรรมอยู่ก่อนหรือไม่ก็ตาม เขามีทรรศนะเกี่ยวกับความยุติธรรมว่า "ความยุติธรรมเป็นสิ่งที่ดีมีคุณค่าในตัวเอง เหมือนกับสุขภาพ คนที่มีสุขภาพดี เป็นความดีในตัวเอง

---

^๑Terrence Irwin, Plato's Moral Theory (London : Oxford University Press, 1979) pp. 183-186.

คนที่มีความยุติธรรม เปรียบเสมือนคนที่มีสุขภาพดี (Heathy body) ส่วนคนที่ไม่ยุติธรรม เหมือนกับคนที่มีสุขภาพทรุดโทรม"^๑

ดังนั้น ความยุติธรรมในธรรมชาติของเพลโต จึงเป็นสิ่งที่ดีที่มีคุณค่าในตัวเอง เหมือนกับที่สุขภาพดี เป็นความดีในตัวเอง สำหรับเพลโตแล้ว ความยุติธรรม เป็นความดีที่มีคุณค่า และเป้าหมาย (end) ในตัวเอง เช่นเดียวกับผู้ที่มีสุขภาพดี ความมีสุขภาพดีมีคุณค่าและเป็นจุดหมายในตัวเอง เป็นเป้าหมายที่ทุกคนแสวงหา

การประพาศสิ่งที่ยุติธรรมย่อมเป็นสิ่งดีและมีคุณค่าในตัวเอง เพลโตได้แสดงให้เห็นว่า คนที่ประพาศยุติธรรม (Just man) ย่อมดีกว่าคนที่ประพาศอติธรรม (Unjust man)

โสกราตีส เสนอแนวความคิดที่ว่า "คนที่ยุติธรรม มีความสุขมากกว่าผู้ที่ไม่ยุติธรรม จากการที่เพลโตอ้างความคิด เรื่องความสุข เพื่ออธิบายความยุติธรรมว่าเป็นสิ่งที่ดี และนำมาซึ่งความสุขแก่ผู้ที่ประพาศยุติธรรม จากจุดนี้เองที่มีผู้วิเคราะห์ความคิดของเขาว่า เป็นสุขนิยม (Hedonist)"^๒

ซึ่งถ้าตีความ/สุขของเพลโตเป็นสุขนิยมแล้ว แม้แต่การทรมานเพื่อความหลุดพ้น อาจถือได้ว่าอยู่ในรูปของสุขนิยม ได้เช่นกัน เพราะเป้าหมายเพื่อความหลุดพ้นซึ่งเป็นความสุขนิรันดร์ การตีความลักษณะนี้ไม่ใช่ความถูกต้องตามธรรมชาติที่อธิบาย เรื่องความสุขของเพลโต เพราะความสุขในธรรมชาติของเพลโตเป็นความสุขที่เหนือผัสสะ เป็นลักษณะนามธรรม แม้จะใช้คำ ๆ เดียวกันในการอธิบาย แต่ความหมายต่างออกไปจากธรรมชาติเรื่องความสุขโดยทั่วไป

คำว่า "ความสุข" ในภาษากรีก ใช้คำว่า "eudaimon" ซึ่งในภาษาอังกฤษแทนความหมายของคำนี้ว่า "happiness" และภาษาไทยใช้คำว่า "ความสุขในความหมายเดียวกัน

^๑Plato. The Republic. Translated by Alan Bloom, P.119.
(Book IV/(440 a-c))

^๒I.M. Combie, The Examination of Plato's Doctrine (London : Routledge & kegan Paul, 1962), p.292.

สำหรับคำว่า eudaimon ในภาษากรีกเดิมค่อนข้างจะมีความหมายต่างไปจากที่ปรากฏในภาษาอังกฤษ ไม่ได้หมายถึงเฉพาะภาวะของความรู้สึกอย่างเดียว ยังรวมถึงความสมบูรณ์ ความภาคภูมิใจทางบุคลิกภาพ (goodness of character) แต่รวมเอาความรู้สึกเข้าไว้ด้วย ชาวกรีกสมัยก่อนเมื่อกล่าวถึงสิ่งที่ดีหมายถึง ความเป็นอยู่ที่ดี (well-being) และความสุข (happiness) ด้วยเหตุนี้ เมื่อโสกราตีสยกตัวอย่าง ความยุติธรรม และบุคคลที่ยุติธรรมว่าเป็นสิ่งที่ดี เขาจึงนำเอาคำว่า "ความสุข" มาอธิบาย^๑

แต่ความสุขของโสกราตีส ต่างกับความสุขที่เป็นความพึงพอใจทางผัสสะ (pleasure) อย่างเดียว ความคิดนี้ปรากฏในงานเขียนของเพลโต เรื่อง ฟิเลบัส (Philebus) ว่า "โสกราตีส ได้เสนอทรรศนะที่ว่า ชีวิตที่ดีที่สุดคือ ชีวิตที่มีความสุขแต่ปฏิเสธความสุขแบบผัสสะ ในรูปของสุขนิยม (hedonist) ไว้ในช่วงแรกของหนังสือ"^๒

ย่อมแสดงว่า ความสุขในความหมายที่เพลโตใช้ ไม่ใช่ความสุขทางผัสสะ เพลโตเชื่อว่าคนที่ยุติธรรมย่อมจะไม่ประพฤตสิ่งที่ไม่ยุติธรรมอย่างเด็ดขาด ชีวิตของผู้ที่มีความยุติธรรมย่อมดีและมีความสุขกว่า ชีวิตของผู้ที่ประพฤตไม่ยุติธรรม เพราะเป็นชีวิตที่ยืนอยู่ข้างเหตุผล มีชีวิตที่ก่อรูปด้วยคุณธรรม แม้ว่า ทราซิมาคุส แย้งว่า คนที่ประพฤตยุติธรรมเป็นผู้ต้องจ่าย (Virtue pays) แต่ชีวิตที่มีการให้ ย่อมเป็นชีวิตที่ดีและสูงส่ง (Noble life) ดังนั้น ความยุติธรรมจึงเป็นสิ่งที่ดี และมีคุณค่าในตนเอง ผู้ที่ประพฤตยุติธรรม ย่อมมีชีวิตที่ดีและสูงส่งกว่าชีวิตที่ไม่ยุติธรรม

๓.๑.๖ ความยุติธรรมเกิดจากการกระทำที่มีเหตุผลเป็นตัวนำทาง (Domination of reason)

ความยุติธรรมในทรรศนะของเพลโต เกิดขึ้นได้ต้องอาศัยหลักของความสัมพันธ์ระหว่างจิตกับร่างกาย (soul and body) ซึ่งเป็นผลจากการวิเคราะห์มนุษย์ใน ด้านโครงสร้างของจิต

^๑Plato. The Republic. Translated by Desmond Lee, p.101.

^๒I.M. Combie, The Examination of Plato's Doctrine, p.293.

เพลโตเชื่อว่า พฤติกรรมของคนเป็นผลมาจากภายใน(จิต) จิตของมนุษย์ทุกคนมีองค์ประกอบสำคัญ ๓ ส่วน คือ ภาคเหตุผล(Reason) ภาคน้ำใจ(Spirited) และภาคความปรารถนา(Appetite) ภาคเหตุผลเป็นที่รวมของความคิด สติปัญญา ความกระตือรือร้น ภาคน้ำใจเป็นส่วนที่รวมของความกล้าหาญ อำนาจ ความรักในเกียรติยศชื่อเสียง ฯลฯ และภาคความปรารถนาเป็นที่รวมของความต้องการต่าง ๆ ของร่างกาย^๑

โดยนัยนี้ เทลเลอร์ (A.E. Taylor) ได้วิเคราะห์การกระทำที่ยุติธรรมตามทรรศนะของเพลโต ว่าเป็นผลจากโครงสร้างของจิต ดังนี้

ความยุติธรรม จัดได้ว่าเป็นคุณธรรมรูปหนึ่ง เมื่อพูดถึงคนที่ยุติธรรมหมายถึงบุคคลนั้น มีองค์ประกอบที่กลมกลืนกันระหว่างส่วนต่าง ๆ ของจิต ความประพฤติที่ยุติธรรมจะเกิดขึ้นได้ เมื่อแต่ละส่วนของจิต ได้ทำหน้าที่ของตัวเองอย่างสมบูรณ์ โดยไม่ก้าวร้าวส่วนอื่น ๆ โดยมีส่วนที่เป็นภาคที่สูงที่สุด คือ เหตุผล ทำการควบคุมภาคที่ต่ำกว่า^๒

เพราะฉะนั้น การกระทำที่ยุติธรรม จึงเป็นการกระทำของบุคคลที่มีภาคต่าง ๆ ของจิตมีการทำงานประสานกันอย่างกลมกลืน โดยมีภาคเหตุผล ควบคุม ในทางกลับกัน เมื่อใดก็ตาม ถ้าเราพบใครที่ประพฤติยุติธรรม นั้นย่อมหมายความว่า เขาเป็นผู้ที่มีส่วนต่าง ๆ ของจิตประสานกันอย่างกลมกลืน โดยมีเหตุผลเป็นตัวนำทาง 'เพลโตได้อธิบายหลักการที่ว่า การกระทำที่ยุติธรรม เกิดได้จากการที่จิตภาคต่าง ๆ ทำงานอย่างกลมกลืน โดยมีเหตุผล ซึ่งเป็นภาคที่สูงที่สุดของร่างกาย เป็นตัวนำทางไว้ในอุดมรัฐ เล่ม ๔ ดังนี้ว่า

วิญญาณของมนุษย์มีทั้งส่วนที่ดีและส่วนที่เลว ซึ่งแบ่งได้ออกเป็น ๓ ภาค คือ ภาคเหตุผล ภาคน้ำใจ และภาคความปรารถนา ซึ่งทั้ง ๓ ภาคนี้ มีธรรมชาติต่างกัน ภาคความปรารถนามีความต้องการไม่สิ้นสุดเหมือนความปรารถนาต้องการดื่ม ไม่เพียงแต่ดื่มน้ำเท่านั้น ยังต้องการน้ำที่สะอาด เมื่อได้น้ำดื่มที่สะอาด อาจจะยังไม่พอ ยังปรารถนา

^๑Constantin Ritter. The Essence of Plato's Philosophy.

Translated by Adam Allers. (New York : A division of Athene House, 1968), p.73.

^๒A.E. Taylor, The Mind of Plato (Michigan : The University of Michigan Press, 1969), p.103.

คืบหน้าเย็น น้ำร้อนต่อไปอีกไม่สิ้นสุด หรือเปรียบเหมือนความกระหายเมื่อได้ดื่มแล้วก็หมดความต้องการ แต่บางคนแม้มีความกระหายต้องการดื่ม แต่เรายังไม่ยอมดื่ม มีการขัดแย้งในการกระทำ และมีส่วนหนึ่งในวิญญาณ เป็นตัวคอยห้าม นั่นคือภาคเหตุผลสำหรับภาคน้ำใจ แตกต่างไปจากภาคความปรารถนา เป็นหลักการที่ทำให้รู้จักโกรธโดยโสคราตีสเปรียบเทียบกับเรื่องเล่า ที่ว่า มีชายผู้หนึ่ง ชื่อ เลออนติอุส(Leontius) ได้เดินทางจากปิเรอุส (Piraeus) ไปตามกำแพงทางด้านเหนือ ก็เห็นศพนอนอยู่ที่ตะแคงแกง เขาเกิดความรู้สึกอยากจะดูศพนั้นมาก แต่ก็รู้สึกขยะแขยงจึงหันหน้าหนี แต่ด้วยความปรารถนาอันรุนแรงบีบบังคับ เขาก็กลับหันไปจ้องดูศพอย่างไม่กระพริบแล้วสบตากับตัวเอง จะเห็นได้ว่า บางครั้งความโกรธก็ต่อสู้กับความปรารถนาและเช่นกัน บ่อยครั้งที่ความปรารถนาก็บังคับ ให้เราทำสิ่งที่ทำให้เราต้องโกรธตัวเอง หลักแห่งน้ำใจจะเป็นตัวยืนอยู่ข้างเหตุผล เพราะถ้าเมื่อใด เขายึดเอาความปรารถนาเป็นนาย เขาจะโกรธตัวเอง เพราะไม่เชื่อฟัง ส่วนที่เป็นเหตุผล นี่เป็นหลักการโดยธรรมชาติ ภาคเหตุผลเปรียบเสมือนเป็นผู้ปกครอง วางแผนแทนภาคอื่น ๆ ของวิญญาณ^๑

เพราะฉะนั้น ผู้ที่มีภาคเหตุผลควบคุมภาคที่ต่ำกว่า ถือได้ว่าเขาเป็นนายตนเอง (selfmasterly) ผู้ใดก็ตามที่มีการกระทำ โดยมีลักษณะที่มีการกระทำที่เป็นนายของตัวเอง ถือว่า เป็นผู้มีจิตยุติธรรม ย่อมมีความประพฤติกฎธรรม เพลโตกล่าวเปรียบเทียบว่า "เหมือนกับคนที่มี ๓ ร่าง อยู่ในบุคคลเดียวกัน คือ เป็น คน สิงโต และสัตว์ประหลาด ผู้ที่ถือว่า คนเราควรประพฤติไม่ยุติธรรม แนะนำให้เลี้ยงสัตว์ประหลาดและสิงโต แต่ปล่อยให้คนออก ผู้ที่ยุติธรรมจะเสนอให้คนควบคุมสัตว์ทั้งปวง เป็นเสมือนการใช้เหตุผล ควบคุมภาคน้ำใจและความปรารถนา"^๒

ดังนั้น ความยุติธรรมในตัวบุคคลจึงเกิดจากการกระทำที่มีเหตุผล ควบคุมส่วนอื่น ๆ โดยมีจิตภาคแรกแนะนำ ภาคสองช่วยเหลือให้การแนะนำบรรลุผล และภาคสามยอมรับเหตุผลของภาคแรก จิตจึงมีความกลมกลืน "ความกลมกลืนของส่วนต่าง ๆ ของจิตหมายถึงการที่เหตุผลเป็นผู้ปกครองจิตอีก ๒ ภาค โดยที่จิตภาคอื่น ๆ ไม่ทำการอันเป็นปฏิปักษ์กับ

^๑Plato. The Republic. Translated by Alan Bloom, p.17. (Book IV/ (339 a-c))

^๒Ibid., p.271. (Book IX/ (589 a-c))

เหตุผล^๑ ในลักษณะนี้ บุคคลนั้นจะเป็นผู้ที่มีจิตยุติธรรม

เพลโตย้ำว่า ภาคปัญญาควรจะควบคุมภาคอื่น ๆ ทั้งนี้ มิใช่เพียงแต่จะทำให้ภาคปัญญา มีโอกาสได้แสวงหาความจริงโดยปราศจากการรบกวนจากอีกสองภาคเท่านั้น แต่จะก่อให้เกิดผลดี แก่ภาคทั้งสองนี้ด้วย ตามความคิดของเพลโตต่อเมื่ออยู่ภายใต้การดูแลของภาคแรกเท่านั้น เพลโตเชื่อว่า ถ้าปล่อยให้อารมณ์และความปรารถนาที่อยู่โดยลำพัง จะเกิดเรื่องอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ ความปรารถนาอันรุนแรงอันใดอันหนึ่ง จะกดความปรารถนาอื่น ๆ ลงหมด เพื่อจะได้รับการสนองตอบเต็มที่แต่ฝ่ายเดียว เช่น คนโลกเห็นแก่เงินและอำนาจ จะใช้ชีวิตหนักไปในด้านเดียว คนเจ้าสำราญก็ไม่คิดที่จะปลงใจกับใครสักคน ส่วนที่มุ่งอยู่ที่อำนาจก็จะไม่เคยลิ้มรสแห่งมิตรภาพ ต่อเมื่อจิตภาคสามอยู่ใต้อำนาจของปัญญาเท่านั้น ที่ความปรารถนาแต่ละอย่างจะได้รับความพอใจตามสภาพที่ควรได้ ในบุคคลที่ตั้งอยู่ในเหตุผลนั้น ไม่มีความอยากใดที่เป็นใหญ่สูงสุด ขาดความต้องการอื่น ๆ หมด แต่ว่าอารมณ์แต่ละอย่างจะได้รับการดูแลตามส่วนที่เหมาะสม ฉะนั้นคนที่ยึดปัญญาคือเหตุผลเป็นหลัก จะเป็นคนที่มีความสุขโดยแท้^๒

ความประพฤติที่ยุติธรรมในทรรศนะของเพลโต เป็นผลมาจากภาวะของจิต

(Condition of soul) คนที่มีจิตใจในลักษณะนี้ คือมีลักษณะที่มีเหตุผลปกครอง ถือว่าเขาเป็นบุคคลที่มีการควบคุมตัวเอง เป็นนายตัวเอง พฤติกรรมของบุคคลที่มีจิตในลักษณะนี้จะปรากฏออกมาในรูปความประพฤติที่ยุติธรรม โดยเพลโตกล่าวเปรียบเทียบความยุติธรรมและไม่ยุติธรรมในวิญญานได้ว่า

การทำให้เกิดความยุติธรรมในวิญญาน เป็นการทำให้หลักซึ่งมีหน้าที่ปกครองและถูกปกครองมีความสัมพันธ์กันโดยธรรมชาติ ส่วนความไม่ยุติธรรม คือ การทำให้ภาคใดภาคหนึ่งปกครองหรือถูกปกครองโดยขัดกันธรรมชาติของภาคนั้น คุณธรรมก็คือ สุขภาพ ความงาม และความดีของวิญญาน ส่วนความชั่ว คือโรค ความนำเกลียด และความอ่อนแออย่างหนึ่งของวิญญาน^๓

^๑Ibid., P.122. (Book IV/(442d))

^๒C.E.M. JOAD. ปรัชญา. แปลโดย รักษ์ รัตนะเวทย์ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๓), หน้า ๓๗-๓๘.

^๓Plato. The Republic. Translated by Alan Bloom, p.124. (Book IV (44d-c))

จึงสรุปได้ว่า ความยุติธรรมเป็นผลจากการมีความสัมพันธ์ที่เหมาะสมของส่วนต่าง ๆ ของจิต โดยมีเหตุผลเป็นตัวนำทาง เป็นเสมือนสมมติฐานที่จะก่อให้เกิดความยุติธรรม

๓.๑.๗ ความยุติธรรมเป็นผลจากเจตจำนง (will)

ความยุติธรรมของเพลโต ไม่ใช่ตัดสินจากลักษณะของการกระทำ แต่พิจารณาจากภาวะของจิต ผู้ที่มีจิตที่มีเหตุผลปกครอง เขาเป็นผู้มีการควบคุมตัวเอง เป็นนายตัวเอง พฤติกรรมของบุคคลที่มีจิตในลักษณะนี้จะประพฤติสิ่งที่ยุติธรรม ดังนั้น การกระทำที่ยุติธรรมจึงเป็นผลมาจากภายใน (inner-self) ไม่ใช่ตัดสินจากการกระทำของบุคคลจากลักษณะภายนอก ดังนั้นเมื่อการกระทำที่ยุติธรรมเป็นผลมาจากจิต ดังนั้น เจตจำนง (will) จึงเป็นตัวการตัดสินให้บุคคลมีการกระทำที่ยุติธรรม เพราะความยุติธรรมเป็นคุณสมบัติของคน การกระทำที่ยุติธรรมเป็นผลมาจากการมีคุณสมบัตินั้นในจิต แต่เจตจำนงนี้ต้องยืนอยู่ข้างเหตุผล จึงจะก่อให้เกิดรูปแบบของการกระทำที่ยุติธรรมได้

ลักษณะของการกระทำที่ยุติธรรม เป็นผลมาจากความมีจิตใจยุติธรรมในตัวของบุคคล เพราะฉะนั้นในแง่ของคนที่ไม่ยุติธรรมย่อมแสดงถึงความมีจิตใจไม่ยุติธรรมของเขา คือมีเจตจำนงที่ไม่ยืนอยู่ข้างเหตุผล

จากความคิดที่พิจารณาความยุติธรรมว่าเป็นผลมาจากเจตจำนง (will) ที่ยืนอยู่ข้างเหตุผลจึงปรากฏการกระทำที่ยุติธรรมขึ้นได้ จึงไม่มีความยุติธรรมที่จะเกิดในรูปของการสร้างทำ อัลฟาราบี (Alfarabi) กล่าวว่า "บางครั้งคนเราก็มักใช้ผู้อื่นเป็นเครื่องมือ เพื่อนำมาซึ่งความดีงาม (perfection) เฉพาะตน"^๑

ถ้าพิจารณาความยุติธรรม ตามทรรศนะของเพลโตแล้ว คนที่ยุติธรรมคือผู้ที่มีจิตแต่ละภาคกลมกลืน โดยมีภาคเหตุผลเป็นตัวควบคุม ดังนั้น การกระทำที่ยุติธรรม

^๑Alfarabi. Philosophy of Plato and Aristotle. Translated by Muhsin Mahdi. (New York : The Macmillan Press, 1962), p.11.

จึงเป็นผลมาจาก เจตจำนงที่ยืนอยู่ข้างเหตุผล คนมีจิตยุติธรรมย่อมประพฤติยุติธรรมโดยธรรมชาติ เพราะฉะนั้นเขาย่อมปฏิบัติต่อผู้อื่น โดยปราศจากการมุ่งหวังสิ่งอื่น แม้แต่เพื่อความดีงามเฉพาะตน ถ้าจะมีหรือเกิดขึ้นก็เป็นไปเอง เป็นผลประโยชน์ที่มีมาเอง ไม่ใช่ผลประโยชน์ที่เป็นเพราะตั้งใจ มุ่งหวังเอาไว้

๓.๑.๘ ความยุติธรรมเกิดจากการทำหน้าที่ที่เหมาะสมกับสภาพจิต

ความยุติธรรมในทรนสนะของเพลโต แตกต่างไปจากความยุติธรรมในกฎหมายปัจจุบันที่มีคำจำกัดความหลักแห่งความเสมอภาคเป็นแกนกลาง เพลโตได้วิเคราะห์โครงสร้างของจิตว่า แบ่งออกเป็น ๓ ส่วน คือ ภาคเหตุผล ภาคน้ำใจ และภาคความปรารถนา ความยุติธรรมจะเกิดได้ในอีกลักษณะ คือ การที่แต่ละคนทำหน้าที่ที่เหมาะสมกับสภาพจิตของแต่ละคน

การทำหน้าที่ที่เหมาะสมกับสภาพจิต หมายความว่าอย่างไร

มนุษย์แต่ละคนมีภาวะของจิตที่แตกต่างกัน ผู้ที่มีธรรมชาติของจิตที่เน้นหนักไปในด้านความปรารถนาต้องการ (appetite) ก็จะมีธรรมชาติรักการผลิต พวกนี้จะเป็นพลรัฐ ประกอบอาชีพต่าง ๆ ผู้มีธรรมชาติของจิตเน้นไป ด้านของภาคน้ำใจ ก็มีธรรมชาติรักความกล้าหาญ ต้องการเกียรติยศ ชื่อเสียง เหมาะสมที่จะเป็นทหาร ้องกันประเทศ สำหรับผู้มีธรรมชาติรักความรู้ มีภาคเหตุผลนำ ก็จะเป็นนักปราชญ์^๑

ดังได้กล่าวแล้วว่า เพลโตแบ่งจิตออกเป็น ๓ ภาค ภาคเหตุผล ภาคน้ำใจ และภาคความปรารถนา ความยุติธรรมเป็นผลจากการทำหน้าที่ที่เหมาะสมกับสภาพจิตที่เน้นไปในด้านใดด้านหนึ่ง เพราะไม่ใช่บุคคลทุกคนจะมีการกระทำที่มีเหตุผลครบถ้วน

ผู้ที่มีจิตมีเหตุผลนำ เขาเหมาะสมที่จะเป็นนักปราชญ์ และสำหรับผู้ที่มีธรรมชาติของจิตเน้นไปด้านความกล้าหาญ มีภาคน้ำใจนำ เขาเหมาะสมจะเป็นทหาร ส่วน

^๑Constantin Ritter. The Essemce of Plato's Philocophy.

ผู้ที่อยู่ใต้การปกครองของภาคความปรารถนา เขาจะเป็นผู้ผลิต (Workman) ใ้กับรัฐ ความยุติธรรมในตัวบุคคล เป็นผลจากการที่บุคคลทำตามหน้าที่ที่เหมาะสมกับสภาพจิตของแต่ละบุคคล และยอมรับการกระทำที่เป็นหน้าที่ของตน ตลอดจนปฏิบัติตามหน้าที่นั้นอย่างสมบูรณ์ เช่น ผู้ที่มีธรรมชาติเน้นในด้านความปรารถนา หน้าที่เป็นผู้ผลิต ถ้าเขาได้ปฏิบัติหน้าที่เฉพาะอย่าง คือ เป็น ช่างนาฬิกาทำหน้าที่ของตนอย่างดี ถือว่า เขาได้กระทำสิ่งที่ยุติธรรม ความยุติธรรมนอกจากจะเกิดจาก การมีภาคเหตุผล ปกครองภาคอื่นอีก ๒ ภาคแล้ว ยังมีความยุติธรรมในอีกระดับหนึ่ง คือ การทำหน้าที่ที่เหมาะสมกับสภาพจิต และปฏิบัติตามหน้าที่นั้นอย่างสมบูรณ์ นั้นถือได้ว่า เขาเป็นนายตัวเอง (Selfmastery) เพราะมีการกระทำตามหน้าที่ (doing one's own work) ที่เป็นของตนอย่างสมบูรณ์ และความไม่ยุติธรรม คือการไม่ทำหน้าที่ที่เป็นของตน

เพลโตคิดว่า ความยุติธรรมเกิดจากการทำหน้าที่ด้วยเหตุผลที่ว่า "เพลโตเชื่อว่า ทุกสิ่งมีความสามารถพิเศษเฉพาะอย่าง เพราะฉะนั้นจึงมีความจำเป็นต้องทำงานให้ตรงกับความสามารถพิเศษอันนั้น"^๑ ดังปรากฏในอุดมรัฐ เล่ม ๔ ว่า "ความยุติธรรม เขาวางหลักไว้ว่า คนแต่ละคนจะต้องทำหน้าที่ทางสังคมของรัฐตามที่เหมาะสมกับธรรมชาติของตนเพียงอย่างเดียว"^๒

เพลโตเสนอแนวทางให้ทุกคนทำงานอย่างหนึ่งตามความถนัด คือ ตามสภาพจิตของแต่ละคน หลักการที่ให้คนหนึ่งทำงานอย่างหนึ่ง (one man one trade) เป็นหลักการที่เฟื่องเสียงในแง่ของสังคมทางการเมือง เมื่อพิจารณาจากชุมชนทั้งหมด ความพอดี (temperance) ที่จะก่อให้เกิดความยุติธรรมในรัฐเกิดได้ ถ้าแต่ละคนทำตามหน้าที่ของตนอย่างดี ไม่ก้าวร้าวซึ่งกันและกัน ยอมรับหน้าที่ตามสมรรถภาพ ความสามารถของแต่ละคน

^๑C.L. Wayer, Political Thought (London: The English University Press, 1973), p.130.

^๒Plato. The Republic. Translated by Alan Bloom, p.112. (Book IV/(433a))

ความไม่ยุติธรรมในรัฐ เกิดจากการที่บุคคลไม่ยอมรับหน้าที่ตามสมรรถภาพของแต่ละคนยอม
เป็นผลเสียกับสังคมทั้งหมด นับเป็นสิ่งที่อันตรายต่อรัฐ และอาจทำลายรัฐได้ในที่สุด

ดังปรากฏในบทสนทนาระหว่างโสกราตีสกับโกลคอน ในอุดมรัฐ เล่ม ๔ ว่า

ถ้าหากคนที่มีธรรมชาติเป็นช่างหรือนักหาเงิน (Money-maker) พยายามจะเข้าไป
ไปอยู่ในชนชั้นทหาร หรือว่าถ้ามีทหารสักคน พยายามเข้าไปอยู่ในชนชั้นที่ปรึกษา และ
ผู้ปกครองซึ่งไม่เหมาะสมแก่เขาเลย เปลี่ยนเครื่องมือและเกียรติกันดังกล่าวนี้ หรือ
การที่คนคนเคียวจะทำหน้าที่เหล่านั้นเสียทุกที ทั้งข้าพเจ้าและท่านย่อมเห็นว่าการ
เปลี่ยนตำแหน่ง การร่วนวายในเรื่องของผู้อื่นแบบนี้เป็นการทำลายรัฐ การเข้าไปยุ่ง
กับการงานของกันและกันในชนชั้นที่มีอยู่ทั้งสามชนชั้น การสับเปลี่ยนหน้าที่กันนั้นเป็น
อันตรายต่อรัฐจะถือว่าเป็นความยุติธรรมยอมไม่ได้^๑

การกระทำที่ยุติธรรมในความคิดของเพลโต เกิดจากการยอมรับหน้าที่ตามสมรรถ
ภาพธรรมชาติของแต่ละบุคคล และปฏิบัติหน้าที่นั้นอย่างสมบูรณ์ ถ้าเป็นทหาร เขามีธรรมะ
ชาติรักเกียรติ ความกล้าหาญ การทำหน้าที่สมบูรณ์ของเขา คือ ต้องป้องกันประเทศ เหมือน
สุนัขที่รักเจ้าของ แต่ก็คิดคนแปลกหน้า ผู้ปกครองก็ต้องปกครองอย่างดี พวกที่ทำงานให้กับ
รัฐในด้านต่าง ๆ ต้องประกอบอาชีพกันเป็นอย่างดี ดังนั้น เมื่อทุกฝ่ายทำงานประสานกัน ไม่มี
การก้าวก่า่งงานของกันและกัน เมื่อพิจารณาโครงสร้างของรัฐทั้งหมด ก็ จะเห็นความกลม
กลืนระหว่างองค์ประกอบของรัฐ รัฐชนิดนี้จัดเป็นรัฐที่ยุติธรรมในทรรศนะของเพลโต การ
ศึกษามีหน้าที่ที่กลมกลืนเกล้าให้แต่ละคน บรรลุถึงการทำหน้าที่ที่สมบูรณ์ เพื่อเสริมสร้างโครงสร้าง
ของรัฐให้มีความกลมกลืนอันจะก่อให้เกิดรัฐที่ยุติธรรมขึ้นได้

นอกจากความยุติธรรม จะเกิดจากการทำหน้าที่ที่เหมาะสมกับสภาพจิตแต่ละบุคคล
แล้ว ความยุติธรรมในรัฐเกิดได้จากการที่ชนชั้น ๒ ชั้น เชื่อตามคำสั่งของผู้ปกครอง เพราะ
นั้นจะทำให้รัฐเป็นเอกภาพ (Unity) ดังปรากฏในอุดมรัฐ ว่า "... พลเมืองย่อมต้องทำ
หน้าที่ซึ่งเหมาะสมกับธรรมชาติของคนคนหนึ่ง ทำงานอย่างหนึ่งแต่ละคนจะได้ทำหน้าที่เฉพาะ

^๑Ibid., pp. 113-114. (Book IV/ (434 a-c), 435 a-c)

คน ไม่ต้องเป็นคนหลาย ๆ คน แต่เป็นคน ๆ เดียว รัฐทั้งรัฐจึงจะไม่มีลักษณะพหุภาพ แต่เป็นเอกภาพ"^๑

เพลโต เสนอทฤษฎีการแบ่งงาน(Theory of Contribution)^๒ - นอกจากจะเป็นการพิจารณาผลในด้านเศรษฐศาสตร์ที่ให้แต่ละคนทำงานตามถนัด เพื่อจะได้ผลงานที่ดี ยักรวมไปถึงการเมือง เพื่อสร้างสังคมที่มีรูปแบบที่สมบูรณ์ที่เพลโตเชื่อว่า จะก่อให้เกิดความยุติธรรม อันเป็นคำที่มีความหมายครอบคลุม รวมทั้งปัจเจกบุคคล และโครงสร้างสังคมในรัฐทั้งหมด

ในด้านเศรษฐศาสตร์ ทฤษฎีการแบ่งงาน (Theory of Contribution) ของเพลโตให้ผลในด้านเศรษฐศาสตร์ในแง่ที่ว่า การมอบหมายให้บุคคลทำหน้าที่ตามที่ตนถนัด จะก่อให้เกิดประโยชน์ ในแง่ที่ว่า "ทำให้ได้ผลงานที่มีคุณภาพ แก้ไขปัญหาการว่างงาน เพราะพลรัฐในอุดมรัฐ ทุกคนจะมีงานทำทุกคน ตามความเหมาะสมของสภาพจิตและการที่มีการแบ่งงานกันทำ ให้แต่ละคนทำหน้าที่ต่างกัน"^๓ นอกจากจะได้งานที่มีคุณภาพแล้ว ยังทำให้ไม่เสียเวลาไปโดยเปล่าประโยชน์ ถ้าจะให้คนคนเดียวทำทุกหน้าที่

ในด้านการเมือง ถ้าปัจเจกบุคคลในรัฐ มีการทำหน้าที่ตามที่ เป็นหน้าที่ของตน รัฐจะมีระเบียบในด้านความกลมกลืน ปัญหาเรื่องการก้าวก่ายหน้าที่ของกันและกันจะไม่มี ทหารมีหน้าที่ป้องกันประเทศ จะไม่ทำหน้าที่เป็นผู้บริหารประเทศ ยอมให้เป็นหน้าที่ของ ราชาปราชญ์ พลรัฐซึ่งเป็นพลังที่ช่วยในด้านผลผลิตจะทำหน้าที่ของตน ไม่ยุ่งเกี่ยวกับฝ่าย ปกครอง การปกครองในลักษณะนี้จะทำได้ง่าย เพราะทุกฝ่ายรู้หน้าที่ของตน และเชื่อมั่น ในสติปัญญาของราชาปราชญ์ ปัญหาความยุ่งยากในการดำเนินงานที่สับสน ที่ไม่สามารถ แยกออกว่าเป็นหน้าที่ของฝ่ายใดจะไม่เกิดขึ้น ไม่เหมือนในปัจจุบันที่มีการก้าวก่ายหน้าที่ ระหว่างหน้าที่ของฝ่ายบริหาร นักปกครองกับทหาร "อุดมรัฐ" ของเพลโต ไม่มีปัญหานี้ เพราะแบ่งแยกหน้าที่อย่างเด่นชัด

^๑Ibid., p.101. (Book IV/(423d))

^๒Hans kelson, What is Justice ?, p.122.

^๓G.M.A. Grube, Plato's Thought, p.266.

ผลจากการแบ่งหน้าที่ จะก่อให้เกิดความเป็นระเบียบในรัฐ(well-ordered state) ในแง่ที่เกิดจากความกลมกลืน เมื่อมองจากสังคมทั้งหมด เพราะแต่ละฝ่ายรู้จักหน้าที่ที่เขาจะต้องปฏิบัติต่อรัฐ "อุดมรัฐ" ไม่เพ่งเล็งถึงปัญหา เรื่องเสรีภาพของบุคคล แต่กล่าวถึงสิทธิหรือหน้าที่ที่พลรัฐในรัฐพึงมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อรัฐอย่างไรบ้าง ซึ่งถ้าเขาได้กระทำสิ่งที่เป็นหน้าที่ของคนอย่างดี นั่นแสดงว่าเขาเป็นพลรัฐที่ดี (good citizen) และเป็นคนดี (good man) ในความหมายที่ว่า เป็นคนที่ยุติธรรมด้วย

"ความยุติธรรม" ในอุดมรัฐของเพลโต เป็นผลจากการทำหน้าที่ที่เหมาะสมกับสภาพจิต จัดได้ว่าเป็นความยุติธรรมในอีกระดับหนึ่ง ซึ่งต่างไปจากความยุติธรรมในลักษณะอื่นที่เพลโตได้กล่าวไว้

๓.๑.๘ ความยุติธรรมในปัจเจกบุคคลและสังคม เป็นหลักการที่สอดคล้องกัน

สำหรับเพลโตแล้ว เมื่อกล่าวถึงความยุติธรรมในปัจเจกบุคคล (Individual Justice) และสังคม (Social Justice) มีความหมายเท่ากับ เราอาจกล่าวถึงคำถามเดียว แต่ถูกพิจารณาสองแง่ เหมือนเหรียญบาทที่มี ๒ ด้าน นั่นเอง

ความยุติธรรมในปัจเจกบุคคลและสังคม โดยหลักการ แล้วมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน เหมือนกับขากรรไกร ซึ่งถ้าขาตขากรรไกรข้างใดไป ก็ไม่สามารถเอามาใช้ประโยชน์อะไรได้อีก

ความยุติธรรมในปัจเจกบุคคลเป็นการพิจารณาในวงแคบกว่า คนที่ยุติธรรมคือผู้ที่มีภาวะของจิต ๓ ส่วน สัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยมีส่วนที่เป็นภาคเหตุผลปกครองสำหรับความยุติธรรมของรัฐ เกิดจากการที่ชน ๓ ชั้น ในสังคม คือ ผู้ปกครอง ทหาร และผู้ผลิต ได้ทำหน้าที่ของตนอย่างสมบูรณ์ ยอมรับในหน้าที่ที่ตนกระทำ ไม่ก้าวก่ายหน้าที่ซึ่งกันและกัน เช่น ทหารก็ทำหน้าที่ป้องกันการรุกรานจากศัตรู ไม่ก้าวก่ายงานของผู้ปกครอง ทั้งทหารและผู้ผลิต เชื้อเพลิงในกฎหรือคำสั่งที่ออกโดยผู้ปกครอง รัฐหรือสังคมที่มีส่วนต่าง ๆ ทำงานประสานกันอย่างกลมกลืน รัฐชนิดนี้ได้ชื่อว่า เป็นรัฐที่ยุติธรรม

อุดมรัฐของเพลโต เป็นรัฐที่มีหลักการอยู่ที่การยอมรับธรรมชาติพื้นฐานของมนุษย์ ตามที่เพลโตวางไว้ เป็นรัฐที่สร้างโดยวิเคราะห์จากธรรมชาติของมนุษย์ และเป็นไปเพื่อจะสนองความต้องการของมนุษย์โดยส่วนรวม

ดังได้กล่าวแล้วว่า สังคมหรือรัฐ ในรูปแบบของเพลโต เป็นสังคมที่มีชีวิต (organic) สังคมหรือรัฐไม่ได้มีอยู่หรือเกิดขึ้นแบบก้อนหินหรือตันโอ๊ก คือเป็นไปตามธรรมชาติ แต่เกิดจากการรวมตัวของลักษณะแห่งปัจเจกบุคคลในรัฐ ดังปรากฏความคิดของเพลโตในอุดมรัฐ โดยเปรียบรัฐกับธรรมชาติมนุษย์ว่า ถ้าปัจเจกบุคคลยุติธรรม รัฐก็จะ เป็นรัฐที่ยุติธรรมด้วย เสมือนถ้านิวเกิดเป็นผลขึ้นมา ร่างกายทั้งหมดจะต้องเจ็บปวดไปด้วย รัฐที่ปกครองดีย่อมคล้ายกับสิ่งมีชีวิตดังกล่าว^๑ เมื่อพลเรือนคนใดเดือดร้อน ไม่ว่าจะ เป็นเรื่องดีหรือเลว ก็จะถูกถึงส่วนที่เดือดร้อนนั้นเหมือนหนึ่งเป็นตัวเอง และจะแบ่งความพึงพอใจหรือความเจ็บปวดโดยทั่วถึง^๒

เพราะฉะนั้น ปัจเจกบุคคล จึงมีความสำคัญสำหรับรัฐ ความยุติธรรมในบุคคลจะนำไปสู่การมีโครงสร้างรัฐที่ยุติธรรม "อุดมรัฐ" ของเพลโตไม่ใช่รัฐที่มีโครงสร้างของศาสนากับการเวียนแยกกัน รัฐเป็นสถาบันทางศีลธรรม (Moral Institution) ด้วยรัฐไม่ใช่เพียงแต่เป็นสถานที่ที่มีผู้คนมารวมอยู่ด้วยกันเพื่อใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน แต่ยังคงรวมถึงการใช้ชีวิตอย่างดี และมีประโยชน์

เพลโตปฏิเสธที่จะให้อำนาจทางการเมืองหรือรัฐอยู่เหนือกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม ดังนั้น ถ้าจะมีสิ่งใดที่ดีกว่าดีแล้ว สิ่งนั้นย่อมดีทั้งสำหรับรัฐและปัจเจกชน^๓ ด้วยเหตุผลดังกล่าว ความยุติธรรมของสังคมและบุคคลจึง เป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

ไย ยูไทติมัส (Euthydemus) ไสกราตีส นิยามความรู้ทางจริยะ (Ethical knowledge) ว่าเป็นความรู้ที่เหนือศาสตร์ทั้งหลาย (The kingly science) เหมือนกับไดอะเล็กติก (Dialectic) ของเพลโตที่ปรากฏในอุดมรัฐว่าเป็นสิ่งที่นักปราชญ์ต้องเรียนรู้ ชาวกรีกในสมัยก่อนรวมทั้งเพลโต เชื่อว่า ไม่มีความแตกต่าง

^๑Plato. The Republic. Translated by Benjamin Jowette (New York : Oxford University Press, 1968), p. 20.

^๒C.L. Wayper, Political Thought, p. 39.

ระหว่างพลเมืองดี (good citizen) กับคนดี (good man) จุดมุ่งหมายของรัฐ ก็เพื่อสร้างความเป็นศีลธรรม (moral) ขึ้นในปัจเจกบุคคล ซึ่งเป็นพลรัฐควบคู่ไปกับการมีชีวิตทางสังคมการเมือง?

อาจกล่าวได้ว่า สำหรับพลโตแล้ว รัฐที่ร่ำรวย (healthy city) ต้องประกอบไปด้วยปัจเจกบุคคลที่มีร่างกายและจิตใจที่งดงาม^๑ ด้วยเหตุนี้เองจริยธรรมกับการเมืองจึงไม่อาจจะแยกจากกันได้

จุดหมายของการปกครอง คือทำให้พลเมืองเป็นคนดี ผู้ปกครองจึงต้องเรียนรู้เสียก่อนว่า อะไรคือสิ่งที่ดี อะไรคือสิ่งที่ไม่ดี เพื่อจะได้วางแผนการปกครองได้ตรงกับเป้าหมาย ดังนั้น ราชาปราชญ์จึงมีความสำคัญสำหรับอุดมรัฐของพลโต

ความยุติธรรมในปัจเจกบุคคล เป็นการพิจารณาในวงแคบ คนที่ยุติธรรมคือผู้ที่ภาวะของจิต ๓ ส่วน สัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยมีส่วนที่เป็นเหตุผลควบคุม ส่วนความยุติธรรมของรัฐเกิดจากชนชั้นแต่ละชั้น ทำหน้าที่ของตนอย่างสมบูรณ์ ไม่ก้าวก่ายซึ่งกันและกัน และยอมรับคำสั่งของผู้ปกครอง คือราชาปราชญ์ จุดหมายในการปกครองรัฐ ก็เพื่อความดีของปัจเจกบุคคล ซึ่งผลแห่งความดีงามนี้จะสะท้อนให้เห็นถึงความดีงามความยุติธรรมของรัฐ

การที่คนเรายอมรับ หน้าที่ตามภาวะของจิต ก็จัดได้ว่าเป็นคนที่ยุติธรรมในอีกระดับหนึ่งในทรรศนะของพลโต เพราะฉะนั้น พลโตจึงคิดว่า สังคมแบบนี้ คือแบบที่ปรากฏในอุดมรัฐนี้ นอกจากจะเป็นสังคมที่ยุติธรรม ยังเป็นสังคมที่มีประสิทธิภาพ (efficiency) และสิ่งที่สำคัญที่สุด คือ การมีประชาชนในรัฐ ที่มีคุณธรรมมีความยุติธรรมด้วย^๒

โดยนัยนี้ หลักของความยุติธรรม จึงมิใช่หลักการที่เป็นไปเพื่อชนชั้นใดชนชั้นหนึ่งในสังคม แต่เป็นไปเพื่อส่วนรวม เพื่อสังคมทั้งหมด พลโตได้กล่าวถึงหลักการของการสร้างรัฐว่า มิใช่เป็นไปเพื่อชนชั้นใดชนชั้นหนึ่ง แต่เป็นไปเพื่อส่วนรวม ไว้ในอุดมรัฐ เล่ม ๔ ดังนี้ว่า "... ในการสร้างรัฐนั้นสิ่งที่เราคำนิ้งถึงมิใช่ความสุขเฉพาะชนชั้นใดชนชั้นหนึ่ง แต่

^๑C.C. Field, Plato's Thought (London :Oxford University Press, 1965), p.264.

^๒Ibid., p.266.

^๓Ibid., p.59.

เป็นความสุขของบ้านเมืองโดยส่วนรวม... เรามิได้กำหนดให้มีชนชั้นใดชนชั้นหนึ่งโดยเฉพาะ
ขึ้นในรัฐ แล้วก็ให้ความสุขแก่ชนชั้นนั้น แต่ทำเพื่อรัฐโดยส่วนรวม...."^๑

อาจถือได้ว่า ความยุติธรรมเป็นตัวยึดให้ส่วนต่าง ๆ ในสังคมมีจุดหมายร่วมกัน
ความกลมกลืนระหว่างปัจเจกบุคคล แต่ละคนที่พบว่า การดำเนินชีวิตของเขาในการงาน เป็น
ไปสัมพันธ์กับธรรมชาติ และการอบรมที่ได้รับมา จะมีส่วนส่งผลสะท้อนไปยังสังคมทั้งหมด ให้มี
ความกลมกลืนดุจเดียวกัน

ซาโมน (George H. Sabine) ได้สรุปความสัมพันธ์ระหว่างความยุติธรรมใน
รัฐกับบุคคลไว้ว่า "ความยุติธรรมในรัฐกับปัจเจกบุคคลต้องไปด้วยกัน ไม่มีอะไรจะดีเท่ากับรัฐ
ที่ประกอบไปด้วยบุคคลที่ปฏิบัติหน้าที่ที่เหมาะสม และไม่มีอะไรในสังคมจะดีไปกว่าการที่ทุกคน
ในสังคมนั้นได้ทำสิ่งที่เหมาะสมกับสภาพธรรมชาติของตัว"^๒

ดังนั้น จะบอกว่าความยุติธรรมในตัวปัจเจกบุคคลและรัฐ เป็นสิ่งที่สัมพันธ์กัน รัฐ
ประกอบด้วยปัจเจกบุคคล ถ้าปัจเจกบุคคลในรัฐรู้หน้าที่และทำหน้าที่ของตน ความกลมกลืน
ของกลไกทั้งหมดของรัฐจะเกิดขึ้น จัดเรียกรัฐที่มีลักษณะของความกลมกลืน ระหว่างชนชั้น
ต่าง ๆ ที่เข้าใจในหน้าที่ของตนไม่ยุ่งเกี่ยวกับหน้าที่ของผู้อื่นก่อให้เกิดความยุติธรรมในรัฐขึ้น
ได้ เช่นเดียวกับที่ความยุติธรรมในบุคคลเกิดจากการทำตามหน้าที่ และเป็นผลจากการมีจิตที่
ภาคเหตุผล ควบคุมภาคน้ำใจและภาคความปรารถนา

"ความยุติธรรม" ในทรรศนะของเพลโตคืออะไร เพลโตไม่ได้กล่าวไว้โดยตรง
เพียงแต่อธิบายว่าความยุติธรรมไม่ใช่การกระทำที่เกิดในลักษณะใด และความยุติธรรมจะเกิด
จากลักษณะใดได้บ้าง คำอธิบายใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความหมายของคำว่า "ความยุติธรรม"
จึงถือได้ว่า เป็นเพียงเหตุที่จะก่อให้เกิด "ความยุติธรรม" เท่านั้น แต่ไม่ใช่ตัวความยุติธรรม
เอง

^๑Plato. The Republic. Translated by Alan Bloom, p.97.

(Book IV/(420b)

^๒George. H. Sabine, A History of Political Theory, 4 th ed.

Edited by Thomas London Thorson (New Delhi : Oxford & I.B.H. Publishing
Co., 1973), p.79.

๓.๒ การสร้างคามยุติธรรมขึ้นในปัจเจกชนและรัฐ

คงได้กล่าวแล้วว่า ความยุติธรรมในปัจเจกชนและรัฐ เป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กันเหมือนเหรียญบาทที่มีทั้งหัวและก้อย การจะสร้างคามยุติธรรมให้มีขึ้นในปัจเจกชน ซึ่งผลแห่งคามยุติธรรมนั้น จะก่อให้เกิดคามยุติธรรมในรัฐขึ้นได้ ต้องคำนึงถึงสภาพธรรมชาติของมนุษย์เป็นหลัก แผนการศึกษาจะมีบทบาทสร้างคามยุติธรรมขึ้นในบุคคลและรัฐได้อย่างไร การลงโทษจะมีส่วนช่วยลดคามไม่ยุติธรรมในบุคคลและรัฐได้อย่างไร ความสำคัญและวิธีการที่จะสร้างคามยุติธรรมขึ้นในปัจเจกชนและรัฐ ในทรรศนะของเพลโตจะแยกพิจารณาในหลักการใหญ่ ๓ ประเด็น คือ ความยุติธรรมกับธรรมชาติของมนุษย์ บทบาทของการศึกษาในการสร้างคามยุติธรรม และคามยุติธรรมกับการลงโทษ

๓.๒.๑ คามยุติธรรมกับธรรมชาติของมนุษย์

คามยุติธรรมในตัวของปัจเจกชน เป็นผลมาจากการให้ภาคที่เป็นเหตุผลปกครอง ภาคน้ำใจและภาคความปรารถนา การกระทำที่เกิดจากบุคคลที่มีธรรมชาติของจิตถูกนำทางด้วยเหตุผล การกระทำของบุคคลผู้นี้ย่อมจะถือได้ว่าเป็นการกระทำที่ยุติธรรม

เพลโต กล่าวถึงคามยุติธรรมในอีกระดับหนึ่ง คือทำหน้าที่ที่เหมาะสมกับสภาพจิตและปฏิบัติตามหน้าที่นั้นอย่างสมบูรณ์ จากการที่พิจารณาสภาพธรรมชาติของมนุษย์ว่า ไม่ทุกคนที่มีธรรมชาติของจิตเน้นไปในด้านเหตุผล บางคนก็มีธรรมชาติของจิตที่เน้นไปในด้านน้ำใจ หรือภาคความปรารถนา บุคคลเหล่านี้สามารถประพฤติกิจที่ยุติธรรมได้ โดยการทำหน้าที่ เช่น ช่างทำรองเท้าก็ผลิตรองเท้าให้ดี ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ถือว่าเขาได้ทำสิ่งที่ยุติธรรมเช่นกัน

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า เพลโตเชื่อว่า

มนุษย์มีธรรมชาติของจิตที่เน้นหนักไปในด้านใดด้านหนึ่ง จึงมีหน้าที่ในสังคมที่ต่างกัน และคนคนเดียวไม่สามารถทำหน้าที่ทุกอย่างที่จะนำมาซึ่งการบรรลุถึงความต้องการในด้านต่าง ๆ ของตนเองได้ จึงมีความร้องการซึ่งกันและกัน ด้วยเหตุนี้รัฐจึงเกิดขึ้น"^๑

^๑Ibid., 279.

มนุษย์ในธรรมชาติของเพลโตมีธรรมชาติ (Nature) ต่างกัน เพลโตไม่คิดว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมาเท่าเทียมกัน (Equality) เหมือนหลักแห่งความยุติธรรมในสมัยปัจจุบัน ที่เชื่อในหลักการเรื่องความเท่าเทียมกันแห่งธรรมชาติของมนุษย์ ด้วยเหตุนี้ เพลโตจึงคิดว่า คนที่ดีที่สุด คือมีเหตุผลปกครอง เหมาะสมที่จะเป็นผู้นำ ถ้าเราสามารถจะเลือกคนที่ดีที่สุด เป็นผู้ปกครองความยุติธรรมในรัฐย่อมจะมีขึ้นได้

อาจถือได้ว่า ความยุติธรรมเป็นคุณสมบัติของคน คนจะนับว่ายุติธรรมหรือไม่ยุติธรรมในธรรมชาติของเพลโตไม่ได้วัดที่การกระทำของเขาที่มีต่อบุคคลอื่น แต่พิจารณาที่จิตที่ตัวตนภายใน (Inner-self) และความยุติธรรมนี้เกิดจากความกลมกลืนของภาคต่าง ๆ ของจิตโดยมีเหตุผลเป็นตัวนำทาง ความยุติธรรมในธรรมชาติของเพลโตจึงมิใช่เกิดจากการยอมรับ เรื่องความเสมอภาคเท่าเทียมกัน แต่เพลโตก็ได้ปฏิเสธโดยสิ้นเชิง

ในความเข้าใจของคนสมัยปัจจุบัน ต่างยอมรับพื้นฐานเรื่องความเสมอภาคว่าเป็นเนื้อหาของความยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็นในรูปของการเมือง กฎหมาย จนมีคำกล่าวว่า โครงสร้างของรัฐในปัจจุบัน เป็นการปกครองในรูปความยุติธรรมตามกฎหมาย (Justice under Law)

ความยุติธรรมตามกฎหมาย ยอมรับหลักการเรื่องความเท่าเทียมกันในแง่ต่าง ๆ ของมนุษย์และความเท่าเทียมกันนี้ อาจถูกพิจารณาได้ ๒ แง่ คือ

๑. ความเท่าเทียมกันในแง่พื้นฐานทางธรรมชาติของมนุษย์ (Natural equality) ยอมรับความคิดของหลักการที่ว่ามนุษย์เราเกิดมาเท่าเทียมกัน (All men are born equal) ซึ่งหลักการนี้เป็นที่ยอมรับในโครงสร้างสังคมแบบประชาธิปไตย เท่าเทียมในฐานะเกิดมาเป็นมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติหรือผิวสีใด ทุกคนมีฐานะเท่าเทียมกัน เช่น นาย ก กับ นาย ข คนทั้งคู่มีฐานะของความเป็นมนุษย์เท่ากัน เสมือนเป็นฝูงสัตว์ที่ปราศจากการแบ่งแยก ออกเป็นแพะหรือแกะ^๑ และความเท่าเทียมกันนี้ยังครอบคลุมถึงความสามารถของบุคคลในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ด้วย

^๑Wilfrid Sellars and John Hospers, Reading in Ethical Theory, 2d ed. (New York : The Meradith Press, 1970), p.622.

๒. ความเท่าเทียมกันแง่โครงสร้างทางสังคม^๑ (Equality in social organization) คือความเท่าเทียมกันในการวางรากฐานโครงสร้างทางสังคม เพื่อความอยู่รอด ความเจริญก้าวหน้าของสังคม เป็นหลักการที่มนุษย์สร้างขึ้น ตามความจำเป็นและความเหมาะสมในแง่ต่าง ๆ ของระบบสังคม เช่น การให้สิทธิเสมอภาคแก่ประชาชนในรัฐ ในฐานะที่เกิดขึ้นมาเป็นประชากรของรัฐนั้น ก็มีสิทธิเสมอภาคกันในด้านต่าง ๆ เป็นความเท่าเทียมกันที่สังคมมอบให้ เป้าหมายเพื่อสันติสุขของสังคมนั้น

เพลโตยอมรับความคิดเรื่อง ความเท่าเทียมกันแง่โครงสร้างทางสังคม แต่ปฏิเสธความเท่าเทียมในแง่พื้นฐานทางธรรมชาติของมนุษย์

เพลโต คงยอมรับความเท่าเทียมในฐานะมนุษย์ชน แต่ปฏิเสธความเท่าเทียมทางธรรมชาติของมนุษย์เท่ากับแสดงว่า แม้จะมีความเป็นมนุษย์เหมือนกัน แต่คุณภาพของความเป็นมนุษย์ต่างกัน เพลโตเปรียบเทียบธรรมชาติพื้นฐานของมนุษย์ว่าเป็นเสมือนธาตุ ๓ ชนิด คือ ทองคำ เงิน ทองเหลือง และธรรมชาติ ทั้งสามชนิดของมนุษย์เป็นเสมือนมรดก (Inherent innate) ที่ติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิด ซึ่งในข้อนี้ ทำให้เพลโตต้องอ้างเทพนิยายเข้ามาช่วย โดยนำเทพมาเป็นผู้ประทานให้บุคคลมีคุณสมบัติต่างกัน ดังเช่นที่ปรากฏในอุดมรัฐ เล่ม ๓ ว่า

... เทพเจ้ายังสร้างผู้ที่จะเหมาะสมเป็นผู้ปกครองด้วยการเอาทองผสมไว้เป็นเชื้อสาย เพราะเป็นสิ่งที่มีความค่าสูง ส่วนพวกที่เป็นผู้ช่วยผสมด้วยเงิน ในพวกชาวนา และช่างฝีมือต่าง ๆ ผสมด้วยเหล็กและทองเหลืองอาจเป็นไปได้ เหมือนกันที่พ่อซึ่งมีเชื้อสายทอง จะมีบุตร เป็นประเภทเงิน และบุตรที่เป็นประเภททอง อาจเกิดจากบิดาที่เป็นประเภทเงินก็ได้...^๒

^๑Sanford. A. Lakoff, Equality in Political Philosophy (Honolulu : East-west Center Press, 1966), p.15.

^๒Plato. The Republic. Translated by Alan Bloom, p.94. (Book III/(415 a-d))

จากคำกล่าวนี้ ชี้แสดงให้เห็นว่า เพลโตไม่คิดว่ามนุษย์จะมีธรรมชาติโดยพื้นฐานเท่าเทียมกัน แต่มีความแตกต่างโดยธรรมชาติ ผู้พิทักษ์มีส่วนผสมของทองคำอยู่มาก และพวกชาวนา ก็เป็นส่วนผสมของเหล็ก และทองเหลือง ฯลฯ นอกจากนี้เพลโตยังไม่เชื่อในการสืบเชื้อสาย เช่น ถ้าธาตุทองปรากฏอยู่ในบิดามารดา ไม่จำเป็นที่บุตรจะต้องเป็นธาตุทองด้วย ย่อมชี้ชัดว่ามนุษย์มีธรรมชาติต่างกัน ซึ่งความแตกต่างกันนั้น เป็นคุณสมบัติประจำตัวบุคคล ซึ่งไม่จำเป็นที่ต้องถ่ายทอดสู่กัน

แม้ว่าเพลโตจะปฏิเสธ ความเท่าเทียมกันใน พื้นฐานทางธรรมชาติ ความสามารถบางอย่างของบุคคลซึ่งไม่เหมือนกัน คนที่มีธรรมชาติเป็นทอง ก็เป็นนักปราชญ์ มีธรรมชาติเป็นเงิน เป็นนักรบ ส่วนผู้ที่มีธรรมชาติของเหล็กและทองเหลือง เป็นช่างฝีมือหรือชาวนา แสดงว่าบุคคลไม่เท่าเทียมกันในความสามารถเช่นเดียวกับที่มีธรรมชาติพื้นฐานของความเป็นคนต่างกัน แต่อย่างไรก็ตาม เพลโตยังยอมรับความเท่าเทียมกันในแง่การวางแผนของระเบียบทางสังคม เพื่อเป็นรูปแบบวิธีทางของการปกครอง

เพลโตยอมรับความเท่าเทียมกันในระบบสังคม ในอุดมรัฐยอมรับความเท่าเทียมกันในสังคมของปัจเจกบุคคล ในหลาย ๆ ด้าน อาทิเช่น ในด้านของสิทธิระหว่างสตรีและบุรุษ ไม่มีการกีดขวาง มีข้อห้าม ในการประกอบอาชีพ ความสนใจ ความสามารถ ระหว่างบุรุษและสตรี สตรีและบุรุษมีสิทธิที่จะเป็นผู้พิทักษ์ได้เท่ากัน ในแง่นี้เท่ากับแสดงว่าเพลโตยอมรับหลักการที่ว่า ไม่มีความแตกต่างในเรื่อง เพศ ธรรมชาติพื้นฐานที่เพลโตแบ่งแยกออกเป็น ๓ ประเภท คือ ทอง เงิน ทองแดงหรือเหล็ก อาจจะปรากฏเป็นคุณสมบัติของบุคคลได้ทั้งหญิงและชาย เพราะฉะนั้นการวางแผนในสังคมแบบอุดมรัฐ จึงยอมรับความเท่าเทียมกันระหว่างหญิง ชาย หญิงหรือชายที่มีธรรมชาติเป็นทอง มีสิทธิที่จะได้รับการคัดเลือกเป็นผู้พิทักษ์ดังปรากฏในการสนทนา ระหว่างโสกราตีสกับไกลคอนในอุดมรัฐ เล่ม ๕ ว่า

"บุรุษและสตรีผู้วิจิตรเป็นหมอย่อมมีธรรมชาติอย่างเดียวกันเช่นนั้น ใช่ไหม"

"ใช่"

"แต่บุรุษที่เป็นหมอกับบุรุษที่เป็นช่างไม่มีธรรมชาติต่างกันกระนั้นหรือ"

"แน่นอน ข้าพเจ้าเห็นอย่างนั้น"

"ในทำนองเดียวกัน ถ้าปรากฏว่าบุรุษเพศและสตรีเพศ มีคุณสมบัติแตกต่างกันในด้านการงานชนิดใดก็ตาม เราย่อมยืนยันได้ว่างานชนิดนั้น ๆ ควรมอบให้แก่แต่ละฝ่ายไปทำ แต่ถ้าปรากฏว่าต่างกันแต่เพียงลักษณะนี้คือสตรีเป็นผู้สมัครบุรุษ เป็นผู้ทำให้ตั้งครรถ์แล้ว ก็ยังไม่มีข้อพิสูจน์ใดที่ทำให้เชื่อว่าสตรีและบุรุษต่างกันดังที่เราหวังไว้"^๑

นอกจากเพลโต จะให้ลัทธิเท่าเทียมกันในความเป็นสตรีและบุรุษ เขายังกล่าวถึงความเท่าเทียมกันในด้านการศึกษาและทรัพย์สินด้วย

ในด้านการศึกษา บุรุษและสตรีมีโอกาสและลัทธิเท่าเทียมกัน^๒ แม้ว่าการศึกษาของเพลโตจะวางไว้สำหรับชนชั้นปกครองกับทหารมากกว่าผู้ที่เป็นชาวนา ลูกของผู้ที่มีลักษณะไม่ดี ถ้าศิการจะถูกจำกัด คนพวกนี้จะไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาอบรม ลูกของคนที่เป็นคนชั้นต่ำจะไม่ได้รับการเลี้ยงดู^๓ แม้ว่าเพลโตจะไม่เปิดโอกาสให้คนทุกชนชั้นได้รับการศึกษาอบรมเท่าเทียมกัน แต่ในความเป็นหญิงหรือชายของคนในระดับเดียวกัน ไม่มีอุปสรรคในด้านการศึกษา ทฤษฎีเรื่องธรรมชาติพื้นฐานของคนกับการศึกษาค่อนข้างมีจุดบกพร่อง และขัดแย้งกัน หากเพลโตไม่เปิดโอกาสให้การศึกษาแก่คนทุกระดับ การคัดเลือก ราชาปราชญ์ก็อาจได้ผู้ไม่มีคุณภาพดีนัก จากเหตุผลที่ว่าธรรมชาติพื้นฐานเป็นลักษณะประจำบุคคล ลูกของคนชั้นต่ำอาจมีธาตุทองผสมอยู่ด้วย และบุตรของคนชั้นสูงอาจจะมีธรรมชาติ เป็นทองเหลือง

ในด้านทรัพย์สิน ชนชั้นผู้ปกครองและทหารไม่มีสิทธิในกรรมสิทธิ์ เรื่องทรัพย์สินสำหรับชนชั้นผู้ผลิตมีได้บ้าง แต่ทรัพย์สินส่วนใหญ่เป็นของกลาง คือ ของรัฐ รวมทั้งครอบครัวด้วย ไม่มีผู้ใดในอุดมรัฐจะมีครอบครัวเป็นของตัวเอง ครอบครัวในความหมายของอุดมรัฐ คือ ประเทศชาติ หรือรัฐ ทุกคนในรัฐ เป็นพี่น้องกัน เพราะเด็กเป็นของส่วนรวม เด็กจะเรียกผู้ใหญ่ทุกคนเป็นพ่อเป็นแม่ ไม่มีใครทราบว่ามีใครเป็นพ่อแม่ที่แท้จริง

^๑Ibid., p.134. (Book V/(454 a-c))

^๒G.M. Grube, Plato Thought, p.237.

^๓Plato. The Republic. Translated by Alan Bloom, p.138.

(Book V/ (459 d-c))

เพลโตไม่เห็นด้วยที่จะให้พลรัฐมีสิทธิในการแสวงหาทรัพย์สินส่วนตัว ด้วยเหตุผลที่ว่า การไม่ให้พลรัฐมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัว หรือแสวงหาผลประโยชน์เฉพาะตน มีแนวโน้มด้านเศรษฐศาสตร์ ป้องกันการหลอกล้มในสังคมที่จะเกิดขึ้นโดยการรัดจากความร่ำรวย เป็นการลดความชั่วร้ายในสังคมให้น้อยลงได้

โดยเหตุผลที่กล่าวมาทั้งหมด แสดงให้เห็นว่า เพลโตยอมรับความเท่าเทียมกันในการวางแผนการระบบสังคม โดยนัยนี้ ความยุติธรรมของระบบสังคมจะเป็นไปได้ ต้องมีผู้วางแผนที่มีปัญหาที่สำคัญที่สุดต้อง เป็นไปเพื่อสังคม และการวางแผนงานด้านความเสมอภาคในแง่ต่าง ๆ อันเกิดจากระบบสังคมของอุดมรัฐ ซึ่งมีราชาปราชญ์เป็นผู้ควบคุมย่อมก่อให้เกิดความเสมอภาคในลักษณะที่ยุติธรรมให้แก่โครงสร้างระบบสังคมอย่างสมบูรณ์ที่สุด

ความยุติธรรมของเพลโตมีผลมาจากธรรมชาติพื้นฐานของจิต ที่ถูกควบคุมด้วยเหตุผล การจะให้คนทำสิ่งที่ยุติธรรม หรือให้รู้จักวิธีทางที่จะให้ใช้เหตุผลควบคุมจิตอีก ๒ ภาค เพลโตเสนอวิธีการทางการศึกษามาเป็นเครื่องมือ จะช่วยสร้างความยุติธรรมให้เกิดในปัจจุบัน

๓.๒.๒ บทบาทการศึกษาในการสร้าง "ความยุติธรรม" ในรัฐและปัจเจกชน

ในรัฐ

ความยุติธรรมเป็นคุณธรรมที่ดีในตัวเอง เมื่อจิตภาคต่าง ๆ เกิดความกลมกลืนกันจะก่อให้เกิดการกระทำที่ยุติธรรมขึ้น การที่มนุษย์จะเป็นนายตัวเองได้ ต้องอาศัยการฝึกฝนอบรม ด้วยเหตุนี้ เพลโตจึงเห็นคุณค่าของการศึกษา แต่ต้องเป็นการศึกษาที่ถูกต้อง การวางแผนจะต้องมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความกลมกลืนระหว่างส่วนต่าง ๆ ของจิตให้มีขึ้น และบุคคลผู้มีจิตที่ยุติธรรม จะมีการกระทำที่ยุติธรรมเป็นผลตามมา

รูสโซ (Rousseau) กล่าวถึงงานเขียนของเพลโต เรื่องอุดมรัฐว่า "เป็นงานเขียนที่ยกย่องคุณค่าของการศึกษามากที่สุด เท่าที่เคยมีมาในปรัชญากรีกสมัยโบราณ"^๑

เพลโต กล่าวถึงการศึกษาว่า

ศิลปะแห่งการศึกษา (The art of Education) เป็นเสมือนเครื่องมือที่จะช่วยนำเอาสิ่งที่เรามีอยู่แล้วให้ปรากฏชัดเจนนั่น ไม่เหมือนกับคำเปรียบเทียบกับความเชื่อของชาวกรีกที่ว่า ความรู้เป็นสิ่งใส่เข้าไปในวิญญาณได้ เช่นเดียวกับที่เราให้ประสาทตาแก่คนตาบอดเพื่อที่จะได้มองเห็น แต่ในความเป็นจริงแล้ววิญญาณมีอำนาจที่จะรู้อะไรต่าง ๆ อยู่แล้ว ความรู้จะเป็นเครื่องช่วยให้สิ่งนั้นแจ่มกระจ่างยิ่งขึ้น เหมือนกับตาที่มีอำนาจในการเห็นสิ่งต่าง ๆ แต่ต้องอาศัยร่างกายเป็นตัวช่วยในการเห็นสิ่งต่างให้ดีขึ้น เพราะฉะนั้น วิธีการของการศึกษาจึงมีความจำเป็นเหมือนกับตาที่มองเห็นได้อยู่แล้ว ปัญหาที่ต้องเรียนรู้อะไรเป็นสิ่งที่น่าสนใจ และสิ่งใดเป็นสิ่งที่เราต้องละเว้นเสีย?

เพลโตเชื่อว่า จิตของมนุษย์สามารถแสวงหาความจริง (Truth of Reality) ได้ แต่วิธีการของการเข้าถึงความจริงนั้น การศึกษามีส่วนช่วย ซึ่งเพลโตแบ่งการศึกษาเป็น ๒ ระดับ คือ

ระดับแรก การศึกษาของผู้ปกครองที่เป็นนักปราชญ์

ระดับที่สอง การศึกษาของชนชั้นทหาร

รูปแบบการศึกษา เพลโตเน้นด้านร่างกาย ศึกษาด้านวิธีการเสริมสร้างร่างกายให้แข็งแรงโดยการออกกำลังกาย เล่นกีฬา ยิมนาสติก (Gymnastic) เพื่อให้ร่างกายแข็งแรง และการศึกษาดนตรีซึ่งมุ่งผลในด้านวิญญาณ (Music of the soul)

การศึกษาในทรรศนะของเพลโต เน้นการวางรากฐานตั้งแต่วัยเด็ก ซึ่งทั้งดนตรีและการกีฬาจำเป็นสำหรับทหาร ทำให้ร่างกายแข็งแรง มีบุคคลิกลักษณะดี แต่ก็ทำให้อารมณ์ร้อน ดุร้าย ดนตรีจะช่วยให้มีจิตใจที่อ่อนโยน การศึกษาในแนวนี้จะช่วยให้เป็นทหารที่ดี เพราะถ้ามีแต่ความดุร้ายอย่างเดียวอาจจะทำร้ายพลรัฐที่อ่อนแอกว่า ดนตรีจะช่วยให้อ่อนโยน รักประชาชนเหมือนสุนัขที่รักเจ้าของ แต่กัดคนแปลกหน้า ซึ่งจะช่วยให้ทหารบรรลุถึงการทำหน้าที่ของการเป็นทหารที่ดี ย่อมเกิดความยุติธรรมขึ้นได้ การศึกษาสำหรับ "อุดมรัฐ"

^๑Plato. The Republic. Translated by Alan Bloom, p.197.

(Book VII/ (518 a-e))

ไม่มีการแบ่งแยกการศึกษาระหว่าง หญิงและชาย และการศึกษาของเพลโตไม่ได้กล่าวถึง การศึกษาสำหรับพลรัฐไว้แต่อย่างใด

แผนการศึกษาที่วางไว้สำหรับชนชั้นทหารและนักปราชญ์ เริ่มแรกเป็นการเรียนรู้ในสิ่ง ๆ เดียวกัน ในวิชาพื้นฐานต่าง ๆ ร่วมกัน เพลโตเชื่อว่าราชาปราชญ์ต้องเป็น ทหารและนักปราชญ์ในตัว การศึกษาของเพลโตเป็นการศึกษาที่วางแผนระยะยาว เริ่มการศึกษาแต่เด็ก จนอายุ ๓๐ ปี จะเลือกผู้มีความสามารถให้เรียนรู้ต่อไปในด้านการ ฝึกฝนอบรมทางจิตใจ หลักการทางศีลธรรม อายุครบ ๓๕ ปี ไม่เป็นทหารหรือปกครอง ทำหน้าที่อื่นในรัฐหาประสพการณ์ อีก ๑๕ ปี ครั้นอายุ ๕๐ ปี ผู้มีความสามารถพิเศษจะ ได้รับการคัดเลือกเป็นราชาปราชญ์ ซึ่งผู้ที่ได้รับการคัดเลือกนี้ ต้องมีลักษณะพิเศษ ซึ่ง เพลโตกล่าวไว้ว่า "จึงเป็นหน้าที่ของเราผู้สร้างรัฐที่จะต้องบังคับคนที่มีธรรมชาติชนิดที่ดีที่สุด ให้แสวงหาความรู้ อันเราเห็นว่า สำคัญที่สุดไปจนถึงที่สุด ให้สังเกตเห็นความดีและขึ้นไปจน ถึงระดับ..."^๑

สำหรับเพลโตแล้ว ราชาปราชญ์ต้องมีธรรมชาติรักเหตุผล หรือรักในปัญญาความ รู้(The love of wisdom) ซึ่งจะสามารถเรียนรู้เพื่อให้เข้าถึงรูปแบบของความดี (Idea of the good) ที่เป็นแม่แบบของสิ่งที่ดีงามทั้งปวง รวมทั้งความยุติธรรมด้วย จากผลแห่งการเข้าใจในรูปแบบแห่งความดีจะช่วยให้นำมาใช้แนะนำสั่งสอนพลรัฐต่อไป ความยากของการศึกษาแบบเพลโตจึงอยู่ที่การหาผู้ที่เหมาะสมที่จะเป็นราชาปราชญ์ ที่จะเข้า ถึงแม่แบบอัน เป็นที่มาแห่งความเป็นจริงทั้งปวง

เพลโตเปรียบเทียบ การศึกษาของนักปราชญ์ที่เป็นผู้ปกครองโดยกล่าวเปรียบเทียบกับ กุหากรรมเรื่องถ้ำ (The Analogy of the cave) ว่า

นักปรัชญา เป็นผู้ที่เข้าใจถึงบ่อเกิดของความจริงเหมือนกับคนโง่ที่ถูกพันธนาการ ที่ เห็นสิ่งต่าง ๆ เป็นเงาสท้อนของวัตถุจากแสงไฟคบ แต่เมื่อคนโง่นี้เขาหลุดจาก พันธนาการ และปีนขึ้นมาจากถ้ำ เขาก็จะพบสิ่งต่าง ๆ จากความเป็นจริง และเห็น ดวงอาทิตย์ที่เป็นที่มาของสิ่งต่าง ๆ นักปรัชญาเปรียบเสมือนคนโง่ที่พ้นจากพันธนาการ

^๑Ibid., pp.197-198. (Book VII/(519 a-c))

และมองเห็นวัตถุจากสภาพความเป็นจริง ไม่ใช่เพียงเงาจากแสงสะท้อนของคบไฟเท่านั้น จากนั้นเขาจะมองเห็น เข้าใจถึงแม่แบบหรือต้นกำเนิดของสิ่งต่าง ๆ คือดวงอาทิตย์ ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นแม่แบบแห่งความจริงและความดีทั้งปวง เมื่อศึกษาถึงความจริงนี้แล้ว นักปรัชญาที่เป็นผู้ปกครองรัฐ ต้องกลับคืนสู่ถ้าเพื่อชี้แนะถึงความจริงนี้กับประชาชนในรัฐต่อไป^๑

การศึกษาของนักปรัชญาเป็นการศึกษาถึงรูปแบบของความเป็นจริงเหมือนกับคนที่เข้าใจความงามโดยตรงด้วยปัญญา และสามารถที่จะแยกความงามแท้ ๆ กับสิ่งที่มีส่วนร่วมอยู่ในความงามออกจากกันได้ และไม่ถือว่าสิ่งที่มีส่วนรวมในความงามคือตัวความงาม^๒ เป็นการศึกษาเพื่อเข้าถึงรูปแบบ (Form)

การศึกษาพื้นฐานที่ทั้งทหารและราชาปราชญ์ ต้องทำการศึกษาร่วมกัน คือ การศึกษากาติบริหารเพื่อให้ร่างกายแข็งแรงเป็นหลักการอุดมคติทั่ว ๆ ไป ของชาวกรีกที่เสริมสร้างบุคลิกภาพ ราชาปราชญ์ ไม่เพียงแต่เป็นบุคคลที่มีธรรมชาดี รักเหตุผลหรือปัญญา (The love of wisdom) เท่านั้น ถ้าเป็นไปได้เขาควรจะมีหน้าตาและบุคลิกภาพที่ดีด้วย นอกจากนี้ เน้นการศึกษาดนตรี เพื่อให้เกิดความกลมกลืนในส่วนต่าง ๆ ของวิญญาณ พวกชาวกรีกเป็นชาติที่รักดนตรี และเพลโตเชื่อว่าดนตรีจะมีส่วนช่วยกล่อมเกลาจิตใจด้วย ดนตรีแบ่งออกเป็นหลายประเภท: มีผลต่อจิตใจต่างกัน เพลโตได้วิเคราะห์เรื่องของดนตรี โดยแบ่งออกเป็น ๓ ส่วน คือ ทำนอง เนื้อร้องและจังหวะของดนตรี เนื้อร้องที่แสดงถึงความโศรกเศร้า ความตายไม่อนุญาตให้มี ทำนองเพลงแบบเพลงสรรเสริญเทพเจ้า เพลงให้เห็นถึงความถ่อมตน รู้จักประมาณนับว่าใช้ได้ จังหวะน่าจะเป็นจังหวะที่เรียบและง่าย ดนตรีมีส่วนให้ผลในด้านอารมณ์ความรู้สึก ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันในปัจจุบัน ยามสงครามดนตรีเป็นจังหวัด เร่งเร้า แบบโอโอเนียนหรือแบบลิเตียน ถ้ายามสงบควรจะเป็นจังหวะที่เรียบ ง่าย จะดีกว่า และจะต้องศึกษาริชาคำนวณด้วยเพื่อจะเข้าใจความจริง ทหารจะต้องเรียนเพื่อไว้จัดกองทัพ นักปราชญ์ต้องเรียนรู้เพื่อให้เข้าใจสาระดีของความจริง ส่วนวิชาเรขาคณิตจะใช้ประโยชน์ในการทำสงครามนำมาใช้ในการจัดกองทัพ และเป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่คงสภาวะอยู่เสมอ เพราะฉะนั้นย่อมนำวิญญาณไปสู่ความจริง ทำให้เกิด

^๑Ibid., p.210. (Book VII/ (530 b-c))

^๒Ibid., p.156. (Book V/ (476d))

ทรรศนคติทางปรัชญา และนอกจากนั้นแล้ว ยังต้องศึกษาริชาคาราศาสตร์ ซึ่งไม่ใช่
 ศึกษาเฉพาะปรากฏการณ์ในท้องฟ้าเท่านั้น แต่เป็นการศึกษาถึงสภาพความเป็นจริง
 ของวัตถุบนท้องฟ้าด้วยเหตุผล ความรู้ทางดาราศาสตร์จะเป็นประโยชน์ในด้านกิจกรรม
 และการนารี การศึกษาของนักปรัชญามุ่งเข้าสู่ภาวะของความเป็นจริง เข้าถึงแม่แบบ
 แห่งความดี (Idea of the good) ต้องอาศัยความรู้ระดับเหตุผลหรือปัญญา
 ศาสตร์ต่าง ๆ ที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นนี้ จะเป็นแนวทางเพื่อให้ผู้มีสติปัญญา สามารถ
 บรรลุถึงความรู้ความเข้าใจที่สมบูรณ์ของความเป็นจริง รูปแบบ (Ideal or Form)
 ของสิ่งต่าง ๆ เมื่อบรรลุถึงความรู้ระดับนี้ เขาจะเป็นผู้ปกครองที่สมบูรณ์ ที่จะแยกได้
 ว่าอะไรคือความยุติธรรมและอะไรที่ไม่ใช่ความยุติธรรม ส่วนการศึกษาสำหรับทหาร
 เป็นการศึกษาระดับความเชื่อที่ถูกต้อง (Right belief) เกี่ยวกับศาสตร์
 เป้าหมายคือการปฏิบัติหน้าที่อย่างสมบูรณ์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นความยุติธรรมในระดับหนึ่ง
 เช่นกัน^๑

เพลโตกล่าวถึงการศึกษาของราชาปราชญ์ว่า

นักปรัชญาจำเป็นต้องศึกษาไดอะเล็กติก (Dialectic) ซึ่งเป็นวิชาที่อยู่เหนือผัสสะ
 นำไปสู่การเข้าใจ รูปแบบของความดี เพราะฉะนั้นการศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นมาก
 สำหรับการคัดเลือกผู้ปกครอง เพราะผู้ปกครองเป็นผู้นำรัฐ เป็นผู้วางกฎเกณฑ์ต่าง ๆ
 ในการสร้างความยุติธรรมในบุคคลและรัฐ ราชาปราชญ์ของเพลโตเปรียบเสมือน
 จิตรกรที่ใช้รูปแบบของเมืองและมนุษย์เป็นเสมือนผืนผ้าใบ รูปแบบของความดีเป็นแม่
 แบบ จากนั้นเขาร่างภาพทาบ ๆ ขึ้น ด้วยความสามารถของจิตรกรในการใช้สี
 เขาจะสามารถสร้างพื้นฐานที่สมบูรณ์ของเมืองขึ้นมาได้^๒

จะเห็นได้ว่าการศึกษามีบทบาทในการสร้างความยุติธรรมในบุคคลและรัฐ นอก
 จากการศึกษาแล้ว เพลโตยังกล่าวถึงบทบาทของการลงโทษในการสร้างความยุติธรรมใน
 "อุดมรัฐ" ด้วย

๓.๒.๓ บทบาทของการลงโทษในการสร้างความยุติธรรม

เพลโตเป็นนักปรัชญาที่ได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดของโสคราตีสและ
 ปิทากอรัส โสคราตีสเชื่อว่า คนเราประพฤติดีเพราะไม่รู้ จากความไม่เข้าใจ (Ignorance)

^๑Ibid., pp. 204-207. (Book VIII / (525, 526, 527 a-c))

^๒Ibid., pp. 212-215. (Book VIII / (532, 533, 534, 534 a-e))

ทำให้เราทำผิด ไม่มีใครอยากจะทำผิดโดยไม่ตั้งใจ เพราะฉะนั้น การป้องกันการทำผิด
มนุษย์ต้องมีการพิจารณาตนเอง (Self-examination) เพื่อจะได้เกิดความเข้าใจไม่
ประพาศผิด

ดูเหมือนว่า โสกราตีสจะมองโลกในแง่ดีที่คิดว่าทุกคนทำผิดเพราะไม่รู้ แต่ถึง
แม้ว่าโสกราตีสจะยอมรับว่า แม้จะทำผิดโดยไม่รู้ แต่ผู้ทำผิดก็ต้องได้รับผลของการกระทำ
ดังนั้น การลงโทษก็เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับเพลโต ดังได้กล่าวแล้วว่า เพลโตวิเคราะห์จิต
ของมนุษย์ว่ามีทั้งส่วนที่ดีและเลว คนที่มีจิต ๓ ส่วน กลมกลืนกันหมายถึง มีภาคเหตุผลเป็น
ตัวควบคุม เขาเป็นคนที่เที่ยงธรรม แต่ทุกคนไม่ได้มีภาวะจิตในลักษณะนี้ทุกคน บางครั้ง
คนเราก็เป็นทาสของผัสสะ มีกิเลสมากเกินไป จึงละเมิดเหตุผล ทำผิด ซึ่งอาจกระทำโดย
ตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตามที่ ดังนั้นการลงโทษจึงเป็นสิ่งจำเป็น

ในปัจจุบัน ได้กล่าวถึง ทฤษฎีการลงโทษไว้หลายทฤษฎี แต่จะยกมาเพื่อชี้ให้
เห็นถึงธรรมชาติของเพลโตว่ามีความเหมือนหรือขัดแย้งกับทฤษฎีที่จะกล่าวต่อไปนี้อย่างไร

๑. ทฤษฎีการลงโทษเพื่อทดแทนความผิด (Retributive Theory)

ทฤษฎีการทดแทนความผิด คืออะไร ฮัมมูราบี (Hammurabee)

ได้กล่าวถึงทฤษฎีนี้ว่า ตามที่ปรากฏในกฎหมาย ฮัมมูราบี ที่กล่าวถึงการลงโทษว่า "ตาต่อตา
ฟันต่อฟัน ความดีต้องตอบแทนด้วยความดี ความชั่วก็ต้องตอบแทนด้วยความชั่ว".^๑

ที่กล่าวข้างต้นนี้ เป็นหลักการของทฤษฎีการทดแทนความผิด ซึ่งมี
ธรรมชาติว่า การลงโทษมีความมุ่งหมายเพื่อทดแทนความผิดที่ผู้กระทำผิดได้กระทำลงไป ความชอบ
ธรรมของการลงโทษเพื่อทดแทนความผิดจึงอยู่ที่การลงโทษผู้บริสุทธิ์ เป็นสิ่งไม่ชอบธรรม
เสมอ และในการลงโทษนั้น จำนวนโทษต้องพอเหมาะกับความผิด ไม่ลงโทษมากหรือน้อย
ไปกว่าความผิดที่ผู้ถูกลงโทษได้กระทำ เหตุผลที่ทำให้ต้องลงโทษเพื่อทดแทนความผิด ก็
เพราะว่ามนุษย์เป็นสัตว์ศีลธรรม (Moral agent) มนุษย์ต้องมีความรับผิดชอบทางศีล-
ธรรมต่อการกระทำของตนเอง (Moral agent) ทฤษฎีทดแทนความผิดถือว่ากฎ ศีลธรรม

^๑Hans kelsan, What is Justice ?, p.101.

มีอยู่จริง การกระทำความผิดเป็นการละเมิดกฎศีลธรรม ทำให้คุณแห่งความยุติธรรมสูญ
 เสียไป การลงโทษเพื่อทดแทนความผิด เป็นการทำให้ความยุติธรรมกลับคืนมาตามหลัก
 ของคุณแห่งความยุติธรรมที่ว่า ผู้กระทำผิดควรได้รับความสุข ผู้กระทำผิดควรได้รับความ
 ทุกข์ยาก

๒ ทฤษฎีการลงโทษเพื่อปรับปรุง (Reformative Theory)

ทฤษฎีนี้ มีทรรศนะว่า "การลงโทษมีความจำเป็น แต่จุดมุ่งหมาย
 ของการลงโทษเป็นไปเพื่อปรับปรุงบุคคล ให้มีการกระทำที่ถูกต้องตามความเข้าใจของคน
 ในสังคม"^๑

๓ เพลโตมีทรรศนะเกี่ยวกับการลงโทษอย่างไร

สำหรับทรรศนะของเพลโตแล้ว การลงโทษไม่ได้มีความมุ่งหมาย
 เพื่อให้เกิดความกลัว แต่เพื่อเป็นการอบรมฝึกจิตให้ศัตรูรู้จักใช้เหตุผลควบคุม การลงโทษ
 มีความจำเป็น เพื่อเป็นการควบคุมจิตให้มีระเบียบวินัย เหมือนกับเป็นยาที่เราใช้เพื่อรักษา
 ร่างกายเจ็บป่วย เพลโตเชื่อว่า บางครั้งคนทำผิดโดยไม่ตั้งใจ แต่ที่ละเมิดเหตุผลนั้นอาจ
 โดยขาดความคิด หรือมีกิเลสมาก ดังนั้น เพลโตจึงเชื่อว่า "คนเราไม่ควรกลัวที่จะถูก
 ลงโทษ แต่ควรกลัวที่จะทำความชั่วต่างหาก"^๒

เพราะฉะนั้นในอุดมรัฐของเพลโตจึงมีเป้าหมายเพื่อปลูกฝังความดี
 งานของศีลธรรมให้แก่ประชาชนในรัฐ เพลโตเชื่อว่าถ้าคนทำผิดโดยไม่ตั้งใจ จะโทษผู้
 ทำผิดอย่างเดียวไม่ได้ ต้องโทษสังคมทั้งหมดด้วย เพราะไม่สามารถทำให้คนมีความรู้และ
 ปลูกฝังนิสัยไม่ดี มนุษย์ไม่เลวโดยกำเนิด แต่สังคมสภาพแวดล้อมก็มีส่วน
 ที่จะปลูกฝังความดี ความชั่วให้กับคนได้มาก

^๑Pamela Huby, Plato and Modern Morality (London : The
 Macmillan Press, 1977), p.73.

^๒A.I. Melden, Ethical Theory, p.29.

รัฐจะเป็นรัฐที่ดีมีระเบียบได้ด้วยประชาชนในรัฐ มีคุณภาพจิตใจในแง่ของพื้นฐานทางศีลธรรมและมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง จนอาจกล่าวสรุปได้ว่า รัฐจะเป็นรัฐที่สมบูรณ์ไม่ได้หากปราศจากพื้นฐานที่ดีทางร่างกาย และจิตใจของปัจเจกบุคคลในรัฐ นี่เป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้การเมืองกับจริยธรรมไม่อาจแยกกันได้ในการศึกษาปกครองแบบอุดมรัฐ จุดหมายของการปกครอง นอกจากจะสร้างรัฐให้เป็นรัฐที่ยุติธรรม ยังมุ่งสู่การทำให้ปัจเจกบุคคลในรัฐ เป็นคนที่ยุติธรรมด้วย

ในงานเขียนของเพลโต เรื่องกฎหมาย (The Law) เพลโตกล่าวถึงความจำเป็นที่จะต้องมีบทลงโทษไว้ในตัวบทกฎหมาย ที่เป็นกฎเกณฑ์ที่ทุกคนในรัฐต้องปฏิบัติตาม "ประชาชนจำเป็นต้องเชื่อฟัง กฎหมายของรัฐไม่ว่ากฎหมายนั้นจะดีหรือเลว เพราะฉะนั้นการลงโทษจำเป็นเพื่อให้เกิดระเบียบขึ้นในรัฐ"^๑

เพลโตเชื่อว่า การลงโทษเป็นความจำเป็นสำหรับรัฐและปัจเจกชน แต่ไม่เห็นด้วยกับหลักการของทฤษฎีการลงโทษเพื่อทดแทนความผิด ตามที่ปรากฏในอุดมรัฐ เพลโตมีทรรศนะว่าความยุติธรรมไม่ใช่เราทำสิ่งที่ยุติธรรม เพราะต้องการรางวัลแห่งความดีหรือเพราะกลัวที่จะถูกลงโทษ แต่ประพฤติกุติธรรมโดยไม่สนใจว่าจะได้รับการทดแทนตอบแทนด้วยสิ่งใด การลงโทษด้วยวิธีการแบบทฤษฎีทดแทนความผิด ดูจะเป็นวิธีที่รุนแรงซึ่งปรากฏว่าปีทาโกรัสไม่เห็นด้วยกับวิธีการลงโทษลักษณะนี้

คงจะไม่มีใครที่จะทำการลงโทษ ผู้ทำผิดโดยใช้การกระทำ เช่นเดียวกับที่เขาได้ทำกับตน แม้แต่เพียงในความคิด จากเหตุผลที่ว่าคนที่ เป็นเสมือนสัตว์ป่าเท่านั้นที่จะมีความคิดเช่นนี้ แต่ผู้ที่พยายามหาวิธีการลงโทษโดยใช้เหตุผลแล้ว เขาย่อมที่จะไม่กระทำต่อผู้ทำผิดในลักษณะของการทดแทน การแก้แค้นเพราะนั้นไม่สามารถทำให้เขาไม่กระทำอีกในอนาคต^๒

ปีทาโกรัส (Pythagoras) เช่นเดียวกับเพลโตไม่เห็นด้วยกับการลงโทษ โดยใช้วิธีการแบบทฤษฎีทดแทนความผิด แต่ยอมรับว่าการลงโทษเป็นสิ่งจำเป็น เบรดเลย์ (Bradley) เช่นเดียวกับเพลโตที่ไม่เห็นด้วยกับการลงโทษเพื่อทดแทนความผิด เขา

^๑Pamela Huby, Plato and Modern Morality, p.43.

^๒Ibid., p.72.

กล่าวว่า "การลงโทษก็คือการลงโทษ เราต้องโทษก็เพราะเราทำผิดไม่มีเหตุผลอื่น ถ้า การลงโทษจะเข้าไปเกี่ยวเนื่องกับเหตุผลอื่นใดที่นอกเหนือไปจากนี้ หรือถูกกล่าวหาว่าผิด โดยความสนุกของผู้อื่น นั่นนับว่าเป็นสิ่งที่ผิดศีลธรรมอย่างร้ายแรง เป็นเสมือนอาชญากรรม ที่น่ารังเกียจ"^๑

แม้ว่าเพลโตจะไม่เห็นด้วยกับการลงโทษเพื่อทดแทนความผิด แต่เห็นด้วยกับการ ลงโทษเพื่อปรับปรุง ด้วยเหตุผลที่ว่า เพลโตเชื่อว่าการลงโทษจำเป็นเพื่ออบรมจิตใจ ฝึก ให้เป็นผู้ใช้เหตุผลควบคุมภาคอื่นของจิต แต่ไม่ใช้การลงโทษเพื่อทดแทนความผิด ซึ่งเพลโต ได้กล่าวไว้ใน อุดมรัฐว่า

การที่จะกระทำสิ่งไม่ยุติธรรมแล้วสิ่งนั้นช่วยให้ไม่ต้องรับโทษนั้น จะทำได้อย่างไร คน ที่ทำการสิ่งนั้น โดยไม่ถูกลงโทษย่อมเลวลงมิใช่หรือ ส่วนคนที่ทำการเช่นนั้น แต่มิได้ หนีการลงโทษ ภาคที่ชั่วร้ายของเขาย่อมถูกกำหนัดให้หัดและเชื่อง และภาคที่เชื่อง แล้วก็จะได้รับการปลดปล่อยวิญญาณของเขา ย่อมจะมีธรรมชาติดี มีความรู้จักประมาณ ยุติธรรมและรอบคอบ เกิดนิสัยที่น่ายกย่องยิ่งกว่าคนที่ได้รับผลทางกาย คือความแข็งแรง สบายงาม มีสุขภาพดี เป็นอัตราส่วนกัน เพราะวิญญาณย่อมหนักยิ่งกว่าร่างกาย ดังนี้มิใช่หรือ จากนั้นเขาย่อมเป็นผู้ รู้จักประมาณ เปลี่ยนนิสัยไม่เลียงดูร่างกายให้มาก จนเกินไป ในด้านความพึงพอใจที่ไร้เหตุผล ชั่วร้ายและดำเนินชีวิตไปในแนวนั้น ไม่ สนใจสุขภาพหรือเห็นแก่ความแข็งแรง สมบูรณ์หรือสบายงามเป็นใหญ่ เขาย่อมเป็นผู้ รู้จักประมาณและย่อมปรับร่างกายให้มีความกลมกลืน เพื่อให้วิญญาณมีความกลมกลืน คู่จเดียวกัน^๒

จะเห็นได้ว่า การลงโทษสำหรับเพลโตจำเป็นเพื่ออบรมจิตใจ ฝึกให้เป็นผู้ใช้ เหตุผลควบคุมภาคอื่นของจิตใจ เซอร์ เดวิด รอส (Sir David Ross) ได้กล่าวถึง ความคิดของมัวร์ (G.E. Moore) ในเรื่องการลงโทษว่า

^๑Wilfrid Sellars and John Hospers, Reading in Ethical Theory, p. 626.

^๒Plato. The Republic. Translated by Alan Bloom, p.273. (Book IX/ (590 d-c))

มัวร์ได้แสดงให้เห็นว่าอาชญากรรมเป็นสิ่งที่เลวร้ายและสิ่งที่ทำให้เกิดความเจ็บปวดในวัฒนธรรมเป็นสิ่งไม่ดี หากเอา ๒ สิ่งนี้มารวมอยู่ในตัวของบุคคลคนเดียว ก็ยังไม่ร้ายแรงเท่ากับอาชญากรที่ไม่ได้รับการลงโทษ มัวร์เอาหลักการของพวกญาณนิยม (Intuitionist) กับประโยชน์นิยมมารวมกัน เนื่องจากพวกญาณนิยม จะคิดว่ามีความเชื่อบางอย่างอยู่ในจิต เช่น ในความคิดที่ว่า รางวัลมีไว้สำหรับคนดี และการลงโทษสำหรับคนชั่ว คนดีต้องได้รับความสุข ส่วนคนชั่วต้องได้รับความทุกข์ หลักการนี้เหมาะสมกว่า หากจะให้คนดีได้รับทุกข์ คนชั่วได้รับสุขอะไรแบบนั้น สำหรับทรรศนะประโยชน์นิยมเพื่อประโยชน์ในสังคม ให้สังคมเกิดระเบียบ ด้วยเหตุผลนี้ มัวร์จึงคิดว่าอาชญากรรมและการลงโทษ เมื่อรวมกันเข้าแล้วในบุคคล ยังเลวน้อยกว่าอาชญากรที่ไม่ได้รับการลงโทษ^๑

ถ้าการลงโทษเป็นกฎซึ่งถูกบัญญัติขึ้น ตามอำนาจของผู้มีอำนาจ การลงโทษจะเป็นการลงโทษที่เกิดจากกฎที่ขาดพื้นฐานทางศีลธรรม ขึ้นอยู่กับความพอใจของผู้มีอำนาจ ซึ่งในความหมายนี้เพลโตคงไม่เห็นด้วยอย่างแน่นอน

ไม่ว่าจะมีเหตุผลเกี่ยวข้องกับทฤษฎีที่กล่าวถึงการลงโทษอย่างไร แต่เป็นที่ยอมรับกันว่า สำหรับมนุษย์แล้ว การลงโทษเป็นสิ่งจำเป็น เพราะมนุษย์มีทั้งดีและเลวกละเล้ากันไป แต่เป้าหมายของการลงโทษ ควรเป็นไปเพื่อปรับปรุง (Reform) มากกว่าด้วยเหตุผลอื่น

แม้ว่าเพลโตจะไม่เห็นด้วยกับการลงโทษ โดยวิธีการทดแทนความผิดในอุดมรัฐ แต่เขาเห็นด้วยกับทฤษฎีการลงโทษเพื่อปรับปรุง (Reformative Theory) การลงโทษเป็นไปเพื่อปรับปรุงจิต หักใช้เหตุผลควบคุม แต่ในกอร์กิอัส (Gorgias) เพลโตยอมรับหลักการทฤษฎีทดแทนความผิดในหลักการที่ว่า

คนดีต้องได้รับรางวัล ส่วนคนชั่วต้องได้รับการลงโทษ การลงโทษจะเป็นการลงโทษแบบใด เพลโตไม่ได้กล่าวไว้ ในกอร์กิอัสอีกเช่นกัน เพลโตยอมรับความยุติธรรมที่พระเจ้าเป็นผู้มอบให้ (Divine Justice) โดยพระเจ้า มาเป็นผู้

^๑ Sir David Ross, Punishment and Responsibility, p. 20. Quoted in Wilfrid Sellars and John Hospers, Reading in Ethical Theory, p. 262.

ประทานรางวัล และลงโทษผู้กระทำผิด ในแง่นี้เท่ากับเพลโตเชื่อในเรื่อง อมตภาพของจิต^๑

การลงโทษมีส่วนที่จะเสริมสร้างความยุติธรรมในบุคคลให้เกิดขึ้นได้ การลงโทษจุดหมายไม่ได้ ให้เกิดความกลัว เพื่อจะได้ไม่กระทำผิดอีก แต่เป้าหมายอยู่ที่เป็นการลงโทษจิตใจ (Punishment of the soul) เพื่อให้ส่วนที่เป็นกิเลสอยู่ในที่ทางที่ถูกต้อง ยอมอยู่ใต้การปกครองของเหตุผล การลงโทษจะมีผลให้เกิดความกลมกลืนในภาคต่าง ๆ ของวิญญาณ โดยมีเหตุผลเป็นภavnนำ ฮันจะสร้างให้เกิดบุคคลที่ยุติธรรมขึ้นได้ เพราะเพลโตเชื่อว่า ความยุติธรรมหรือไม่ยุติธรรม เป็นผลจากภาวะของจิต เพราะฉะนั้นการลงโทษในทรรศนะของเพลโตจึงมุ่งผลที่จิตใจ ไม่ใช่ร่างกาย

โดยสรุปแล้ว เพลโตเชื่อว่าความยุติธรรมที่สมบูรณ์ (Perfect Justice) มีอยู่ในฐานะเป็นรูปแบบ (Form) เหตุผลหรือปัญญาเท่านั้นที่จะเข้าถึงสัจธรรมอันนี้ ความยุติธรรมในลักษณะอื่นเป็นเพียงรูปแบบหนึ่งของความยุติธรรมสมบูรณ์ เพลโตมอบหมายให้ราชา-ปราชญ์เป็นผู้ที่จะเข้าถึงความยุติธรรมที่สมบูรณ์นี้ และนำเอาความรู้ไปสร้างกฎเกณฑ์ในการปกครอง โดยอาศัยการศึกษา การลงโทษ เป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุถึงการสร้างบุคคล และรัฐให้เข้าใกล้ความยุติธรรมที่สมบูรณ์

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑Hans kelsan, What is Justice ?, p.19.